

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Навчально-науковий інститут «Українська інженерно-педагогічна академія»
Кафедра педагогіки, методики та менеджменту освіти

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

магістра

на тему

Методика формування пізнавальної самостійності студентів спеціальності
«Професійна освіта (за спеціалізаціями)» у процесі навчання дисципліни
«Психологія праці» (на прикладі ННІ «УІПА» Каразінського університету)
(тема кваліфікаційної роботи)

Виконав: студент 2 курсу, групи ДМП-ОПН
23мг+ОПН23(3)мг

спеціальності: 011 Освітні, педагогічні науки
(код і найменування спеціальності)

_____/ Петро ЖУЧЕНКО
(підпис) (ім'я та прізвище)

Керівник _____/ Микола ЛАЗАРЄВ
(підпис) (ім'я та прізвище)

Рецензент _____/ Тетяна БОНДАРЕНКО
(підпис) (ім'я та прізвище)

«До захисту допущено»

В.о.завідувач кафедри _____/ Наталія БРЮХАНОВА
(підпис) (ім'я та прізвище)

Нормоконтроль _____/ Валентина БУРБИГА
(підпис) (ім'я та прізвище)

Секретар ЕК _____/ Наталія МУРИНОВИЧ
(підпис) (ім'я та прізвище)

Харків – 2024 рік

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Навчально-науковий інститут «Українська інженерно-педагогічна академія»
Кафедра педагогіки, методики та менеджменту освіти
Рівень вищої освіти другий (магістерський)
Спеціальність 011 Освітні, педагогічні науки
Освітньо-професійна програма «Освітні, педагогічні науки»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри
Наталія БРЮХАНОВА
(підпис, ініціали, прізвище)

“27” вересня 2024 року

ЗАВДАННЯ
на кваліфікаційну роботу
другого (магістерського) рівня вищої освіти

студенту Жученку Петру

1. Тема: Методика формування пізнавальної самостійності студентів спеціальності «Професійна освіта (за спеціалізаціями)» у процесі навчання дисципліни «Психологія праці» (на прикладі ННІ «УІПА» Каразінського університету)

затверджена наказом по академії № 4801-5/3736 від «28» листопада 2024 р.

2. Термін здачі закінченої роботи «27» листопада 2024 р.

3. Вихідні дані до роботи/проекту: мета дослідження: розробити та експериментально перевірити методику формування пізнавальної самостійності студентів спеціальності «Професійна освіта (за спеціалізаціями)» у процесі навчання дисципліни «Психологія праці»; об'єкт дослідження – самостійна робота студентів ЗВО; предмет дослідження – методика формування пізнавальної самостійності студентів спеціальності «Професійна освіта (за спеціалізаціями)» у процесі навчання дисципліни «Психологія праці»; завдання дослідження – визначити особливості організації самостійної роботи студентів у процесі теоретичної підготовки у ЗВО; розробити методику формування пізнавальної самостійності студентів спеціальності «Професійна освіта (за спеціалізаціями)» у процесі навчання дисципліни «Психологія праці»; експериментально перевірити ефективність впровадження методики формування пізнавальної самостійності студентів спеціальності «Професійна освіта (за спеціалізаціями)» у процесі навчання дисципліни «Психологія праці»; розробити методичні рекомендації для викладачів і студентів з організації самостійної роботи у ЗВО.

4. Зміст роботи/проєкту (перелік питань, які належить розробити): особливості організації самостійної роботи студентів у процесі теоретичної підготовки у ЗВО; методика формування пізнавальної самостійності студентів спеціальності «Професійна освіта (за спеціалізаціями)» у процесі навчання дисципліни «Психологія праці»; методичні рекомендації для викладачів і студентів з організації самостійної роботи у ЗВО.

5. Перелік графічного матеріалу (презентаційний матеріал): презентація доповіді за результатами дослідження з використанням комп'ютерної презентаційної програми Power point

6. Дата видачі завдання «27» вересня 2024 р.

Керівник

(підпис) Микола ЛАЗАРЄВ
(ім'я, прізвище)

Завдання прийняв до виконання

(підпис) Петро ЖУЧЕНКО
(ім'я, прізвище)

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН-ГРАФІК виконання кваліфікаційної роботи

№ з/п	Назва етапів роботи та питань, які мають бути розроблені відповідно до завдання	Термін виконання	Позначки керівника про виконання завдань
1	Визначення особливостей організації самостійної роботи студентів у процесі теоретичної підготовки у ЗВО.	20.10.2024	
2	Розробка методики формування пізнавальної самостійності студентів спеціальності «Професійна освіта (за спеціалізаціями)» у процесі навчання дисципліни «Психологія праці».	30.10.2024	
3	Експериментальна перевірка ефективності впровадження методики формування пізнавальної самостійності студентів спеціальності «Професійна освіта (за спеціалізаціями)» у процесі навчання дисципліни «Психологія праці».	15.11.2024	
4	Розробка методичних рекомендацій для викладачів і студентів з організації самостійної роботи у ЗВО	25.11.2024	

Студент

(підпис)

Петро ЖУЧЕНКО
(ім'я, прізвище)

Нормоконтроль

(підпис)

Валентина БУРБИГА
(ім'я, прізвище)

РЕФЕРАТ

Тема дослідження «Методика формування пізнавальної самостійності студентів спеціальності «Професійна освіта (за спеціалізаціями)» у процесі навчання дисципліни «Психологія праці» (на прикладі ННІ «ННІ «УПА»» Каразінського університету).

Мета дослідження - розробити та експериментально перевірити методику формування пізнавальної самостійності студентів спеціальності «Професійна освіта (за спеціалізаціями)» у процесі навчання дисципліни «Психологія праці».

Об'єкт дослідження – самостійна робота студентів ЗВО.

Предмет дослідження – методика формування пізнавальної самостійності студентів спеціальності «Професійна освіта (за спеціалізаціями)» у процесі навчання дисципліни «Психологія праці».

Гіпотеза дослідження: упровадження в освітньому закладі методики організації самостійної роботи студентів у процесі навчання з дисципліни «Психологія праці» для спеціальності «Професійна освіта (за спеціалізаціями)» забезпечить підвищення якості знань і рівня самостійності студентів.

Методи дослідження: теоретичні, емпіричні та статистичні.

Практичне значення результатів полягає в тому, що на основі запропонованої методики формування пізнавальної самостійності розроблені методичні рекомендації для студентів спеціальності «Професійна освіта (за спеціалізаціями)» у процесі навчання з дисципліни «Психологія праці».

Ключові слова: пізнавальна самостійність, самостійна робота, методика навчання, дисципліна «Психологія праці».

THE ABSTRACT

The topic of the research is "Methods of forming the cognitive independence of students of the specialty "Professional education (by specialization)" in the process of teaching the discipline" Psychology of labor "(on the example of the ERI «UEPA» Karazin University).

The purpose of the study is to develop and experimentally test a methodology for the formation of cognitive independence of students of the specialty "Vocational education (by specializations)" in the process of teaching the discipline" Labor Psychology ".

The object of the research is the independent work of the students of the IHE.

The subject of the research is the methodology for the formation of the cognitive independence of students of the specialty "Vocational education (by specializations)" in the process of teaching the discipline" Labor Psychology ".

Research hypothesis: introduction in an educational institution of a methodology for organizing students' independent work in the process of training in the discipline "Labor Psychology" for the specialty "Vocational education (by specializations)" will provide an increase in the quality of knowledge and the level of independence of students.

Research methods: theoretical, empirical and statistical.

The practical significance of the results lies in the fact that on the basis of the proposed methodology for the formation of cognitive independence, methodological recommendations have been developed for UIPA students in the process of teaching the discipline "Labor Psychology" for the specialty "Vocational education (by specializations)".

Key words: cognitive independence, independent work, teaching methods, discipline "Psychology of labor".

ЗМІСТ

	Стор.
ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ЗВО.....	10
1.1. Організація самостійної роботи студентів як психолого-педагогічна проблема.....	10
1.2. Особливості організації самостійної роботи студентів ЗВО.....	11
Висновки до розділу 1.....	46
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ САМОСТІЙ- НОСТІ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА (ЗА СПЕЦІАЛІЗАЦІЯМИ)» У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ПСИХОЛОГІЯ ПРАЦІ».....	47
2.1. Особливості навчання студентів ННІ "ННІ «УПА»" спеціальності "Професійна освіта (за спеціалізаціями)" дисципліни "Психологія праці".....	47
2.2. Способи формування пізнавальної самостійності студентів спеціальності «Професійна освіта (за спеціалізаціями)» у процесі очного навчання дисципліни «Психологія праці».....	50
2.3. Способи формування пізнавальної самостійності студентів спеціальності «Професійна освіта (за спеціалізаціями)» у процесі позаурочного навчання. дисципліни «Психологія праці».....	60
2.4. Експериментальна перевірка ефективності упровадження методику фор- мування пізнавальної самостійності студентів спеціальності «Професійна ос- віта (за спеціалізаціями)» у процесі навчання дисципліни «Психологія праці» Висновки до розділу 2.....	78
ВИСНОВКИ.....	79
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	81

ВСТУП

Актуальність дослідження. Приєднання системи вищої освіти до Болонського процесу вимагає розробки шляхів формування особистості, здатної не лише застосовувати здобуті знання у професійній діяльності, але й поповнювати їх. Обсяг інформації постійно зростає, саме тому актуальною є проблема удосконалення самостійної роботи студентів, формування у них такої риси особистості як самостійність.

Закон України "Про вищу освіту" найважливішим завданням сучасного педагогічного ЗВО визначає забезпечення і озброєння студентів продуктивними способами здобувати та застосовувати на практиці наукові знання у сфері своєї майбутньої професійної діяльності, на основі яких вони зможуть обґрунтовувати власні пізнавальні дії, узагальнювати і переносити у нові умови способи навчально-пізнавальної і творчої діяльності.

Це завдання передбачає зміну ролі самих суб'єктів навчального процесу у способах отримання знань, формуванні умінь та навичок і вимагає створення умов для розвитку особистості через вироблення ціннісних орієнтирів, мотиваційних установок, необхідних для професійної мобільності, самопізнання через рефлексію, самовдосконалення, самоосвіту.

Виходячи з цього майбутній педагог повинен уміти: самостійно здобувати необхідні знання, уміло застосовувати їх на практиці для розв'язання різноманітних соціальних і навчальних проблем, гнучко пристосовуючись до ситуацій, що постійно змінюються; бачити труднощі, що виникають в реальних освітніх процесах і знаходити шляхи їх раціонального подолання, використовуючи сучасні технології; чітко усвідомлювати, де і яким чином знання, що здобуваються ним, можуть бути використані; грамотно працювати з інформацією; генерувати нові ідеї, творчо мислити; самостійно працювати над розвитком власного інтелекту, підвищенням культурного рівня.

Переорієнтація процесу навчання у бік самостійності отримання знань та придбання умінь і навичок обумовлена тим, що нова парадигма освіти самостійну навчальну роботу відносить до однієї з основних форм організації навчального процесу.

Разом із тим в педагогічній науці недостатньо розглянуто питання теоретичного обґрунтування й апробації на практиці технології організації самостійної роботи студентів у процесі теоретичної підготовки.

Проблема дослідження: Розробка відповідного дидактичного забезпечення процесу навчання – методики організації самостійної роботи студентів ННІ «УПА» Каразінського університету спеціальності «Професійна освіта (за спеціалізаціями)» в процесі навчання дисципліни «Психологія праці».

Тема дослідження «Методика формування пізнавальної самостійності студентів спеціальності «Професійна освіта (за спеціалізаціями)» у процесі навчання дисципліни «Психологія праці» (на прикладі ННІ «УПА» Каразінського університету)».

Мета дослідження розробити та експериментально перевірити методику формування пізнавальної самостійності студентів спеціальності «Професійна освіта (за спеціалізаціями)» у процесі навчання дисципліни «Психологія праці»;

Об'єкт дослідження – самостійна робота студентів ЗВО;

Предмет дослідження – методика формування пізнавальної самостійності студентів спеціальності «Професійна освіта (за спеціалізаціями)» у процесі навчання дисципліни «Психологія праці».

Гіпотеза дослідження: упровадження в освітньому закладі методики організації самостійної роботи студентів у процесі навчання з дисципліни «Психологія праці» для спеціальності «Професійна освіта (за спеціалізаціями)» забезпечить підвищення якості знань і рівня самостійності студентів.

Завдання дослідження:

1. Визначити особливості організації самостійної роботи студентів у процесі теоретичної підготовки у ЗВО.

2. Розробити методику формування пізнавальної самостійності студентів спеціальності «Професійна освіта (за спеціалізаціями)» у процесі навчання дисципліни «Психологія праці».

3. Експериментально перевірити ефективність упровадження методики формування пізнавальної самостійності студентів спеціальності «Професійна освіта (за спеціалізаціями)» у процесі навчання дисципліни «Психологія праці».

4. Розробити методичні рекомендації для викладачів і студентів з організації самостійної роботи у ЗВО.

Для розв'язання завдань дослідження та перевірки висунутої гіпотези використовувалися такі **методи педагогічного дослідження**:

– теоретичні: аналіз літератури з метою визначення стану розробленості досліджуваної проблеми, синтез, порівняння, узагальнення, систематизація;

– емпіричні: педагогічне спостереження, аналіз занять, педагогічний експеримент;

– методи математичної статистики для проведення якісного та кількісного аналізу даних.

Практичне значення результатів полягає в тому, що на основі запропонованої методики формування пізнавальної самостійності розроблені методичні рекомендації для студентів спеціальності «Професійна освіта (за спеціалізаціями)» щодо навчання їх дисципліни «Психологія праці».

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ЗВО

1.1. Організація самостійної роботи студентів як психолого-педагогічна проблема

Дослідження різних аспектів самостійної навчальної роботи студентів, як засвідчив проведений аналіз наукової літератури, - є однією з важливих проблем педагогічної теорії і практики, а її вивченням займалось широке коло дослідників. У працях вітчизняних і зарубіжних учених висвітлено різні сторони проблеми самостійної навчальної роботи, у яких: наголошується на ролі викладача в організації самостійної навчальної діяльності студентів (Л.Я.Зоріна, Л.В.Кондрашова, М.М.Скаткін, В.О.Сластьонін, Л.Ф.Спирін та ін.); самостійна робота розглядається як один з ефективних методів підвищення пізнавальної активності (А.М.Алексюк, Б.П.Єсипов, В.А.Козаков, О.Г.Мороз, П.І.Підкасистий та ін.); самостійна робота розглядається як метод навчання (Ю.К.Бабанський, М.І.Дяченко, Л.А.Кандибович, І.Я.Лернер та ін.); програмоване навчання виділяється як один з напрямів індивідуалізації самостійної пізнавальної діяльності студентів (В.П.Беспалько, А.М.Матюшкін, Н.Ф.Тализіна, та ін.); значна увага приділяється управлінню самостійною пізнавальною діяльністю студентів (В.І.Бондар, Т.В.Габай, Є.І.Машбиць та ін.); підкреслюється важливість навчання студентів умінням і навичкам самоосвітньої діяльності (О.О.Абдулліна, А.К.Громцева, В.О.Якунін та ін.); розглядаються питання розвитку самостійної пізнавальної діяльності (Н.А.Половнікова, Т.І.Шамова, Є.М.Шиянов, Г.І.Щукіна та ін.).

На думку дослідників (Т.Н.Баркова, М.А.Бобкова, Н.І.Дідусь, А.І.Остапенко, О.В.Рогова, В.П.Шпак та ін.), невміння студентів учитися

пов'язано, насамперед, з відсутністю у них інструментарію для успішного подолання труднощів у самостійному засвоєнні наукових знань, що вимагає постійної мобілізації волі й уваги, максимальної віддачі інтелектуальних сил. У цих умовах першорядного значення набуває проблема оволодіння студентами раціональними прийомами навчальної роботи, формування у них умінь і навичок самостійної навчальної роботи.

Разом із тим в педагогічній науці недостатньо розглянуто питання теоретичного обґрунтування й апробації на практиці технології організації самостійної роботи студентів у процесі теоретичної підготовки.

1.2. Особливості організації самостійної роботи студентів ЗВО

В умовах переходу людства до інформаційно-технологічного суспільства відбувається надзвичайно швидке оновлення змісту знань. У зв'язку з цим головним завданням вищої школи є оволодіння майбутнім фахівцем ефективними і раціональними методами самостійної навчальної роботи відповідно до особливостей конкретного фаху.

Сучасний практичний педагогічний досвід свідчить, що організація самостійної роботи студентів і зокрема в умовах кредитно-модульної системи навчання, вимагає інноваційних підходів, теоретичним підґрунтям яких має бути особисто орієнтована освіта. Збільшення обсягу годин на самостійне опрацювання навчального матеріалу вимагає від студентів високої самоорганізації, володіння способами і методами здобуття знань. В сучасних умовах співвідношення обсягів аудиторних занять і самостійної роботи студентів визначається з урахуванням специфіки та змісту конкретної навчальної дисципліни, її місця, значення і дидактичної мети в реалізації освітньо-професійної програми, а також питомої ваги у навчальному процесі практичних, семінарських і лабораторних занять. Час, відведений для самостійної роботи студента, повинен становити близько 1-4 частини

академічного кредиту. Вибір завдань для самостійної роботи залежить від специфіки навчального предмету.

Сьогодні викладачі ЗВО для реалізації поставлених завдань використовують широкий арсенал різних видів робіт для самостійної роботи студентів: виконання вправ, задач, завдання з навчальними книгами, першоджерелами, завдання з використанням допоміжних засобів (різні види конспекту, виписки, план, тези, анотація, рецензія), підготовка письмових повідомлень (різні види рефератів, повідомлення, доповідь, дайджест, статті), підготовка структурно-логічних схем лекцій, виконання різного виду творчих завдань (складання кросвордів, розв'язування ситуацій, підготовка до тренінгів) та ін. У процесі вдосконалення професійної освіти акцент діяльності викладача дедалі зміщується з розробки нових форм і методів активізації власної діяльності на стимуляцію активності учнів. Від волі, інтересів і прагнень останніх залежить ступінь залучення до навчального процесу і, як наслідок, успішність оволодіння професією.

Саме тому під час підготовки фахівців будь-якого профілю у вищих навчальних закладах самостійній роботі студентів надається пріоритетне значення, особливо зараз в умовах впровадження кредитно-модульної системи організації навчання. Усіляко заохочується їх творча ініціатива, прагнення до глибокого проникнення у теоретичні основи, вдосконалення практичних навичок в обраній галузі діяльності. Без сумніву, специфіка професії потребує систематичної самостійної роботи, безперервного самовдосконалення. Причому, особливого значення набуває період самостійної роботи під час навчання, коли майбутній фахівець може обрати правильний напрямок своєї самопідготовки за допомогою викладача. Останній має не лише передавати студентам інформацію у готовому вигляді, але й здійснювати цілеспрямоване управління їх самостійною діяльністю. Умовою ефективної організації самостійна робота студентів є забезпечення всіма навчально-методичними засобами, необхідними для вивчення конкретної навчальної дисципліни чи окремої теми: підручниками,

навчальними та методичними посібниками, конспектами лекцій, навчально-лабораторним обладнанням, інтерактивними навчально-методичними комплексами дисциплін, електронно-обчислювальною технікою тощо. Студентам також рекомендується для самостійного опрацювання відповідна наукова література та періодичні видання. Методичне забезпечення самостійної роботи студентів в умовах кредитно-модульної системи навчання повинне передбачати й засоби самоконтролю (тести, пакет контрольних завдань і т. ін.). Самостійна робота студента над засвоєнням навчального матеріалу з конкретної навчальної дисципліни може виконуватися у бібліотеці, навчальних кабінетах і лабораторіях, комп'ютерних класах, а також у домашніх умовах. Тому навчальний заклад повинен створити якнайкращі умови для роботи студентів, що сприятиме не лише ефективній організації самостійної роботи, але й взагалі процесу навчання. Компетентний підхід до організації самостійної роботи студентів означає не тільки засвоєння орієнтованого компонента, а й підготовку випускників ЗВО до успішної діяльності в різних сферах, різних ситуаціях, формування цілісного досвіду діяльності, рішення життєвих проблем, поведінкової моделі особистості. Важливою умовою ефективної організації самостійної роботи студентів в умовах кредитно-модульної системи навчання є необхідність в тому, щоб викладачі забезпечували пізнавальну активність студентів, проблемність, професійну спрямованість, а також індивідуалізацію їх навчання.

Самостійна робота студентів – це робота що планується і виконується за завданнями і під керівництвом викладача, але без його безпосередньої участі.

Цілі самостійної роботи: оволодіння матеріалом по даній дисципліні, формування навичок самостійної роботи, розвиток самостійності, завершення задач всіх інших форм навчальної діяльності студентів.

Самостійна робота – спосіб організації і виконання студентами певної пізнавальної діяльності. Самостійна робота дає можливість студентам

оволодівати навчальними дисциплінами, формувати навички самостійної роботи у навчальній, науковій, професійній діяльності, а також здатність приймати на себе відповідальність, самостійно вирішувати проблеми, знаходити конструктивні рішення. Крім того, самостійна робота студентів (СРС) сприяє оволодінню досвідом творчої, дослідницької, соціально-оцінної діяльності. Самостійна робота, передусім, сприяє поглибленню й розширенню знань, формуванню інтересу до пізнавальної діяльності.

Оскільки значення СРС виходить далеко за межі окремого предмета, кафедри повинні виробити стратегію формування системи умінь і навичок самостійної роботи, розробити диференційовані критерії для оцінки рівнів самостійності в залежності від спеціальності і виду діяльності, скласти графіки самостійної роботи на семестр, що буде стимулювати студентів не тільки вчасно виконувати роботу, а й чітко й раціонально використовувати час. СРС має надзвичайний дидактичний потенціал, про що свідчить співвідношення часу, який відводиться на аудиторну і самостійну роботу (1:3,5). Освітні форми (лекції практичні, лабораторні, семінари), що склалися у ЗВО, зумовили види, форми і рівні самостійної роботи.

Таблиця 1.1

Види самостійних робіт

Ознаки класифікації	Види
1	2
1. Характер пізнавальної діяльності	<ul style="list-style-type: none"> - ознайомлення, - репродукції, - повноцінних знань, - трансформації, - відтворююча, - реконструктивно-варіативна, - евристична, - творча.
2. Місце виховання	<ul style="list-style-type: none"> - аудиторна, - поза аудиторна.
3. Дидактична мета	<ul style="list-style-type: none"> - підготовча, - спрямована на засвоєння нових знань, - тренувальна,

Продовження табл. 1.1

1	2
	<ul style="list-style-type: none"> - узагальнюючо-повторювальна, - контрольна, - спрямована на виявлення шуканого за алгоритмом, - розв'язання типових задач, - розв'язання нетипових задач, - створення передумов для творчості.
4. Засіб організації	<ul style="list-style-type: none"> - індивідуальна, - фронтальна, - групова, - систематична, - акордна.

Таблиця 1.2

**Рівні самостійної продуктивної діяльності з урахуванням ієрархії
рівнів навчання (Беспалько В.П.)**

I. Ознайомлення	Здатність студента впізнавати, розпізнавати, розрізнити об'єкти серед подібних собі.
II. Репродукції	Може здійснювати мовні описи дії з об'єктом, що вивчається, аналізувати різноманітні дії та підходи.
III. Повноцінні знання	Уміє застосовувати у практичній сфері для вирішення задач та отримання нової інформації.
IV. Трансформації	Може вирішувати задачі за допомогою переносу засвоєних знань, умінь та навичок.

Таблиця 1.3

**Рівні самостійної пізнавальної діяльності з урахуванням
ускладнення її характеру (П.І. Підкасистий).**

I. Відтворююча самостійна діяльність	Копіювання за примірником, ідентифікація об'єктів та явищ шляхом порівняння із зразком.
II. Реконструктивно-варіативна самостійна діяльність.	Відтворення знань насамперед на рівні пам'яті, початок узагальнення методів пізнавальної діяльності та перенос на вирішення типових задач.
III. Евристична самостійна діяльність	Продуктивна діяльність із застосування знань; здатність до висновків при вирішенні нетипових, проблемних задач (задач за межами відомого зразка), отримання нової інформації
IV. Творча самостійна діяльність	Перенос знань при вирішенні задач у зовсім нових умовах, вироблення гіпотетичного, каналового мислення, розробка нових програм прийняття рішення, аналіз проблемних ситуацій.

Форми організації самостійної роботи:

- робота з джерелами інформації (конспектування, складання тез, пошук відповідей на запитання; аналіз порівняння, узагальнення та систематизація матеріалу);
- підготовка доповідей, рефератів, повідомлень;
- рішення задач (аналітичних, проєктивних, ігрових, задач-вправ, задач-проблем);
- виконання індивідуальних, групових, фронтальних завдань (на семінарсько-практичних, лабораторних заняттях, на практиці);
- моделювання та проєктування;
- перевірка самостійної роботи, тести, контрольні роботи;
- підготовка звітів про проходження практики, оформлення курсових та дипломних робіт.

Вивчення курсів безпосередньо в аудиторії зумовлює такі змістовні елементи самостійної роботи як уміння слухати і записувати лекції, критично оцінювати виступи товаришів на семінарі, конференціях; продумано і творчо будувати свій виступ, доповідь, рецензію; продуктивно готуватися до заліків і іспитів.

Самостійна робота в аудиторії може полягати у більш глибокому і детальному вивченні окремих теоретичних положень, методів і способів рішення проблем, яке вимагає присутності і участі викладача.

До позааудиторної самостійної роботи відносять:

- конспектування і роботу з книгою, документами, першоджерелами;
- доробку і оформлення лекційних записів;
- робота з підручниками і навчальними посібниками;
- написання рефератів;
- підготовка до семінарів, конференцій;
- участь у дослідницькій роботі;

- виконання курсових і дипломних робіт, підготовку до заліків і іспитів.

Самостійна робота з книгою передбачає:

- дотримання певної послідовності (познайомитися із загальною побудовою книги, планом, змістом, вступом);

- читання (прочитати матеріал від початку до кінця, щоб отримати цільну уяву, повторно прочитати, щоб глибоко усвідомити кожну частину, виділити основні ідеї, систему аргументів, яскраві приклади тощо);

- вияснення незнайомих слів, термінів, виразів, невідомих прізвищ, назв, що сприятиме свідомому засвоєнню наукової інформації, розвитку у студентів логічного мислення;

- робота з бібліографією, що передбачає наявність умінь швидко користуватися науковим апаратом книги, вести пошук необхідної інформації за допомогою енциклопедії, словників, електронного каталогу, довідкової літератури, обробляти і систематизувати її;

- ведення записів прочитаного, що дозволяє привести в систему знання, отримані при читанні, зосередити увагу на головних положеннях, зафіксувати їх у пам'яті.

Отже, самостійна робота з книгою сприяє:

- ясному і чіткому усвідомленню студентом основних понять і суджень, основних умовиводів, що містяться в прочитаній книзі, умінню розібратися в доказах, що підтверджують цінність тих чи інших положень автора;

- достатньому розумінню доречності й доцільності наведених у книзі прикладів та ілюстрацій, що пояснюють доказовість і висновки автора, а ще краще, якщо він зуміє за асоціацією знайти до цих висновків додаткові приклад і пояснення з свого власного досвіду:

- вмінню відділити від основних тверджень і доказів ті додаткові дані, що не відіграють важливої ролі й мають другорядне значення;

- здатності критично розбиратися у змісті книги, визначати свою ставлення до неї в цілому, давати їй загальну оцінку й характеристику, будувати правильні висновки. При вивченні першоджерел нам завершальному етапі опрацювання кожної наукової книги і статті рекомендується написати рецензію або анотацію в зазначених вище плані і послідовності, зберегти їх для використання в своїх заняттях і дослідженнях.

Конспектування (від лат. conspectus - огляд) - один із складних видів самостійної роботи. У конспекті повинні бути відображені принципові положення джерела, те нове, що вніс його автор, основні методологічні положення роботи аргументи, етапи доведення й висновки.

Форма ведення конспекту може бути різноманітною, змінюватися і удосконалюватися. Конспект починається з визначення прізвища автора, повного найменування роботи, місця і року видання, кількості сторінок.

Особливо важливі місця, яскраві приклади підкреслюються цвітним олівцем, спеціальними позначками. Додаткові матеріали з інших джерел, посилання доцільно фіксувати на полях, де також записуються власні судження, думки, що з'явилися у процесі або після складання конспекту, питання, які необхідно в'яснити.

Складання конспекту є важливою частиною процесу засвоєння матеріалу лекції. Так, робота студента на лекції вимагає правильно фіксувати матеріал, вести короткі записи, що відображують найбільш важливі моменти, основні положення, що викладаються лектором. Бажано тут помістити малюнки, схеми, діаграми, цитати та ін.

Студенту доцільно розробити свою систему умовних скорочень, вміти визначати у кожній частині матеріалу ключове слово, стисле узагальнююче визначення чи фразу, що відображує основний зміст тієї чи іншої частини. Корисно їх виділяти, щоб потім легко знайти

Лекцію слід опрацювати того ж дня: можна звірити свої записи з записами товариша, прочитати підручник і внести в конспект деякі доповнення, уточнити окремі положення. Прослухану лекцію можна

проаналізувати, кількома фразами викласти найістотніші моменти з неї. Дуже важливо і зовнішнє оформлення конспекту: чіткість, грамотність. Кожну лекцію слід доповнювати матеріалами, одержаними під час самостійної роботи. Необхідно точно передавати думку лектора, а не окремі вирази, слова. Конспектування лекції — це школа розвитку логічного мислення. Записувати треба стисло, іноді скорочено, але без шкоди для ясності записів.

Розширенню і поглибленню знань студента сприяє підготовка реферату (від лат. *referre* = доповідати, повідомляти).

Реферати, як правило, доповнюють і розвивають основні питання, що вивчаються на лекціях і семінарських заняттях. При цьому теми рефератів повинні представляти професійний інтерес, нести в собі елемент новизни, що створює мотиваційну готовність до самостійного виконання завдання. Тематику рефератів рекомендує, як правило, викладач, але студенти мають право пропонувати і свої теми.

Робота над рефератом як один із значущих видів самостійної роботи, формує навички інформаційного пошуку, сприяє розвитку самостійного мислення (уміння усвідомити логіку, вибрати основне, стисло викласти зміст документа, роботи висновки); вчить студента переробляти, узагальнювати і систематизувати знання, класифікувати конкретні явища, дає можливість більш глибокого індивідуального впливу педагога на студента і здійснити диференційований підхід до розвитку здібностей кожного.

Кафедри розробляють:

- систему завдань для самостійної роботи;
- теми рефератів і доповідей;
- інструкції й методичні вказівки, рекомендації до виконання лабораторних робіт, домашніх завдань, тренувальні вправи;
- теми курсових робіт, курсових і дипломних проєктів, списки обов'язкової і додаткової літератури;

- пакет домашніх завдань до практичних занять з будь-якої дисципліни (типи задач, методами рішення яких студент повинен оволодіти, перелік понять, законів і методів, знання яких необхідно для оволодіння умінь тощо) з визначенням термінів виконання.

Умови, що забезпечують успішне виконання самостійної роботи студентів:

1. Формування позитивної мотивації виконання самостійного навчального завдання.
2. Чітка постановка пізнавальних завдань.
3. Розробка, при необхідності, алгоритмів методів виконання робіт (з врахуванням навчальних можливостей учнів, учнів).
4. Використання оптимальних видів консультаційної допомоги студентам.
5. Визначення критеріїв оцінки виконаної роботи. Ознайомлення студентів із формами звітності.
6. Види і форми контролю.

Пріоритети Болонського процесу зумовлюють підвищення ролі і значення самостійної роботи студентів у вищих навчальних закладах, що сприяє підвищенню якості підготовки фахівців (спеціалістів, магістрів).

У зв'язку з цим пропонується:

- організація індивідуальних планів навчання із заохоченням учнів до НДРС;
- внесення самостійної роботи до навчального плану і розклад занять із організацією індивідуальних консультацій на кафедрах;
- створення комплексу навчальних і навчально-методичних посібників для виконання самостійної роботи;
- орієнтація лекційних курсів на самостійну роботу;
- здійснення рейтингового методу контролю самостійної роботи;
- проведення лекційних занять, на яких доповідачами і співдоповідачами виступають самі студенти;

- збільшення кількості годин на самостійну роботу студентів.

Чим самостійніше ми вчимося, чим активніше займаємося самоосвітою, тим сильніше потребуємо допомоги, завжди ділової і конкретної, але такої, що стає з часом все більш тонкою і делікатною. І починається вона з рекомендацій, як вчитися, щоб добитися успіху в цій складній справі, щоб воно приносило задоволення, спонукало до подальшого знання.

Таку допомогу можуть надати або ті студенти, у яких вже склався позитивний досвід самостійного оволодіння знаннями, або наші викладачі академії, у яких є багатюща практика і власного оволодіння наукою, і залучення до неї не одного покоління студентів.

Оцінювання результатів самостійної роботи студентів може відбуватися по рейтинговій системі, що дозволить автоматично отримати «залік» по педагогіці або психології, успішно підготуватися до іспиту.

Активізація пізнавальної діяльності молоді, що вчиться, багато в чому залежить від ініціативної позиції викладача на кожному етапі навчання. Характеристикою цієї позиції є: високий рівень педагогічного мислення і його критичність, здатність і прагнення до проблемного навчання, до ведення діалогу із студентом, прагнення до обґрунтування своїх поглядів, здібність до самооцінки своєї викладацької діяльності.

Змістовною стороною активізації навчального процесу є підбір матеріалу, складання завдань, конструювання освітніх і педагогічних завдань на основі проблемного навчання з урахуванням індивідуальних особливостей кожного студента.

Активізація навчального процесу починається з діагностування і цілополягання в педагогічній діяльності. Це перший етап роботи. При цьому викладач пам'ятає перш за все про створення позитивно-емоційного відношення у студента до предмету, до себе і до своєї діяльності.

Далі, на другому етапі, викладач створює умови для систематичної, пошукової навчальної-пізнавальної діяльності студентів, забезпечуючи

умови для адекватної самооцінки учнів в ході процесу учення на основі самоконтролю і самокорекції.

На третьому етапі викладач прагне створити умови для самостійної пізнавальності що вчать і для індивідуально-творчої діяльності з урахуванням сформованих інтересів. При цьому викладач проводить індивідуально-диференційовану роботу зі студентом з урахуванням його досвіду відносин, способів мислення, ціннісних орієнтації.

Навчальний-пізнавальна діяльність – багаторівнева система, що включає активні форми регуляції і перетворення різних систем: теоретичних і методичних. Особливо продуктивна може бути спільна діяльність викладача і студента (студент – студент; викладач – викладач).

Йде в минуле основне завдання школи, що трактувало як передача культурного досвіду у вигляді логічно завершеної системи знань, формування у студентів наукової картини миру. На зміну приходить нова функція освіти – бути суб'єктом перетворення суспільства, сприяти розвитку самостійної і відповідальної особи, вихованню творчої індивідуальності. Утворення особи розглядається як її становлення. Основою освіти стають нові цінності, зокрема саморозвиток. Звідси і нові вимоги до підготовки вчителів.

Вища педагогічна освіта відповідальна за появу нового вчителя, що знайшов позицію суб'єкта власного перетворення, що усвідомило себе, свої можливості, здібного до розуміння і ухвалення молоддю, до духовного єднання з ними, до підтримки їх внутрішніх сил.

Практично всі автори, що досліджують феномен саморозвитку, як один з його компонентів виділяють самореалізацію. Під самореалізацією в педагогіці розуміється здійснення себе, виявлення і, внаслідок цього, розвиток своїх можливостей: пред'явлення і збагачення сенсів діяльності і поведінки, здійснення спектру потреб, поглиблення смаків, посилення свободи індивідуального розвитку і творчості і ін. (Л.Н. Кулікова). З погляду

філософії, самореалізація – це здійснення сенсу і реалізація цінностей (У. Франкл, Н. Бердяєв).

На жаль, велика частина учнів не прагне виявляти свої здібності, вважаючи за краще діяти в рамках вимог, що пред'являються, вважаючи для себе дуже багато що неможливим. Зважаючи на це актуальне питання про створення умов, при яких виявлення і розвиток своїх можливостей було б для студента природною потребою, що в цілому сприяло б його особистій самореалізації.

У гуманістичній педагогіці особливими функціями діяльності вчителя визнаються терапевтична і духоукріплююча. Осмислення цих функцій як студентами, так і викладачами дозволяє усвідомити важливість досвіду духовного самозбирання, формування у себе високих відчуттів як провідних регуляторів професійної діяльності. Отже, встає питання про філософську і психологічну самоосвіту і студентів, і викладачів вузу.

Самореалізацію як реалізацію цінностей не можна розглядати без прив'язки до етичних критеріїв особи. Чим продуктивнішою за чоловік, тим більше його відповідальність за те, чи присвячені його зусилля чомусь високому, благородному, або їм керують егоїстичні спонуки. Тому вузівський педагогічний процес повинен максимально затребувати від майбутнього професіонала його особисті потенціали, будити і акцентувати активність кожного.

Якщо самореалізацію розглядати як здійснення сенсу, який людина знаходить в зовнішньому світі, то однією умовою самореалізації є конструктивне спілкування викладачів і учнів на базі співпраці, емпатійне взаємодія. При такому спілкуванні у людини знімаються внутрішні бар'єри, що дозволяє йому вийти за межі самого себе і свого миру.

Позааудиторна діяльність представляє великі можливості для самореалізації. Це участь в роботі творчих об'єднань, клубів, в художній самодіяльності, конкурсах, добродійних акціях і т.д. Саме ця діяльність володіє найбільшим числом мір свободи, саме в цій діяльності відбувається

тісніше міжособове неформальне спілкування студентів, викладачів, адміністрації вузу, відбувається культурне збагачення і духовне само зміцнення особи, розвиток і поглиблення смаків і т.д. Навчальна ж діяльність сприймається як обов'язкова, але не захоплива і особово-значуща. Тут, окрім методичного рішення проблеми, коштує завдання важливіша. Навчальний і виховний процеси, що фактично роз'єднуються раніше, повинні придбати цілісну єдність, в якій розвиватиметься творчий потенціал обох суб'єктів. Отже, встає питання про пошуки механізмів такої інтеграції.

Саморозвиток – процес двосторонній, взаємообумовлений обома суб'єктами педагогічного процесу вузу.

Практичні заняття мають на меті закріпити знання, перенести їх в нову ситуацію, сформувати у студентів загальні педагогічні поняття і основні педагогічні уміння в рішенні практичних задач і ситуацій. При цьому відбувається і узагальнення, і конкретизація, і використання практичних відомостей з ряду інших предметів, перш за все практичній психології, що сприяє інтеграції знань про дитину.

Основними методами при проведенні практичних занять стають:

- вправи;
- конструювання педагогічних ситуацій;
- моделювання узагальнювальних схем;
- пошук потрібної інформації;
- самостійне поповнення знань.

Два останні методи свідчать про те, що на занятті будуть використані пошукові методи, буде проведено невелике дослідження. Студенти працюють з науковими текстами, довідковою і історико-педагогічною літературою, добиваючись уміння швидко орієнтуватися в ситуаціях (стандартних, критичних, екстремальних) і ухвалювати правильне психолого-педагогічне рішення, а також складати програму подальшого дослідження.

Для викладача важливо демонструвати зразки психолого-педагогічних досліджень, оптимальні способи рішення теоретичних і практичних задач.

На лабораторно-практичних заняттях студенти знайомляться з новими психолого-педагогічними діагностами і методиками, працюють з ними, групують їх з урахуванням використання в різних вікових групах, а також аналізують педагогічні технології.

На лабораторно-практичних заняттях використовуються в основному частково-пошукові і дослідницькі рівні проблемної. Студенти працюють в мікрогрупах самостійно.

Форми проведення практичних занять різні: від конструювання педагогічних ситуацій і рішення педагогічних задач, виконання вправ (підтехніка), роботи з опорними схемами до зустрічей, бесід з вчителями, психолого-педагогічних ігор, тренінгів і виконання творчих робіт.

Практичні роботи проходять і у формі аналізу проблеми у педагогів-майстрів (наприклад, проблема творчості у Ш.А. Амонашвілі і Л.В. Занкова; проблема активності в дослідженнях синтетично-антропологічної течії почала ХХ в.; особливості розвиваючого і виховуючого навчання в початковій школі В.А. Сухомлінського).

Актуальні проблеми сучасної освіти в контексті історичних знань можуть стати матеріалом для введення в сучасну наукову дискусію і представити можливість для приросту знань, пошуку нового у вже відомому, перенесення знань в нову ситуацію, вивчення студентом методики історичного огляду.

Програму практичних і лабораторно-практичних занять можна розширити за рахунок практикумів (зокрема готуючих учнів до педагогічної практики).

Особливу увагу необхідно звернути на блоки практичних робіт, які розташовані з урахуванням тематичного плану і робочих планів викладача. Практичні роботи стосуються окремих авторських підходів в організації

педагогічного процесу і представлені узагальнювальними схемами і систематизацією матеріалів, у тому числі і по дидактиці.

Загальним для всіх практичних робіт є використання індивідуальної і групової діяльності; обов'язковим виглядом є колективна діяльність студентів в період сесії.

Важлива і парна робота (статичні і динамічні пари), де з однієї і тієї ж проблеми студентові представляється можливість кілька разів перевірити себе, зустрівшись із студентами з різним рівнем знань.

Обов'язкові прийоми, використовувані у всіх видах групової діяльності: організація успіху, упевненості у власних силах; організація взаємної відповідальності; надання довіри; експертний аналіз, що має свої оцінні критерії; питання до викладача.

Обов'язкові методи: метод тимчасових обмежень, колективних обговорень в сукупності з іншими методами.

Обов'язкові засоби: проведення практичних занять (технологія); використання аудіо- або відеотехніки; використання довідкового матеріалу; засоби контролю (графіки, схеми, таблиці, листи самоконтролю, моніторингові зрізи і ін.).

Цілі проведення практичних робіт полягають у відробітку умінь і навиків, в систематизації і узагальненні отриманої інформації, перекладі її в особові знання, що сприяє формуванню «Я-концепції» і таких практичних умінь, які необхідні в професійній діяльності викладача.

В ході пізнання і практичної дії студент повинен зрозуміти, усвідомити педагогічний процес як життєво важливий; навчитися оперувати поняттями, категоріями педагогіки; застосовувати способи, прийоми, методи практичної конструктивної діяльності і спілкування, привчаючи себе до постійного перегляду і вдосконалення педагогіки спілкування, до вироблення власних переконань.

Студент, готуючись до заліків, іспитів, самостійно проводить ряд практикумів, що дозволяє йому отримати залік автоматично. Представлені в

практичних матеріалах питання і завдання складають актуальні теми практики і дозволяють перевірити уміння і навички студента в користуванні першоджерелами, підручниками, довідниками, додатковою літературою.

Рішення типових і нетипових задач і ситуацій допомагає студентові підготуватися не тільки до іспитів, але і до написання контрольних, курсових і дипломних робіт, до практики. Особливо важливо вправлятися в рішенні нетипових задач, що дозволяють переносити знання в нові ситуації, вирішувати задачі нового класу.

Необхідно підготувати письмово ряд питань по вибору до семінару, практикуму і представити їх викладачам на сесію, це допоможе підготуватися до третього питання екзаменаційного квитка, що є нетиповим завданням.

Семінар – вид групових занять по якій-небудь науковій, навчальній і іншій проблематиці, активне обговорення учасниками наперед підготовлених повідомлень, доповідей і т.п.

З тематикою семінарів студенти знайомляться наперед, тому вони можуть підготувати ряд питань для виступу на семінарах. Для придбання широкого бачення проблеми студент прагне осмислити її в загальному об'ємі; познайомитися з темою по базовому навчальному посібнику або іншій основній рекомендованій літературі; виявити основні ідеї, що розкривають дану проблему; звірити їх визначення з довідниками, енциклопедією; підготувати план-проспект розкриття даної проблеми; виявити неясні питання і підібрати додаткову літературу для їх освітлення; скласти тези виступу на окремих листах для подальшого внесення доповнень і підготувати доповідь або реферат для повідомлення на семінарі; проаналізувати зібраний матеріал для додаткової інформації по темах семінару; готуючись до виступу на семінарі, по можливості проконсультуватися з викладачем; відноситися до зібраного матеріалу, як до джерела майбутніх досліджень.

Семінарські заняття розширюють і закріплюють знання, закладені в теорії предмету. На них виносяться питання, особливо необхідні для

практики, або проблемні питання, які можливо вирішити тільки в процесі співпраці. Серед обов'язкових вимог до семінару – попереднє ознайомлення з темою, питаннями і літературою по даній темі.

Сучасна практика пропонує широкий круг типів семінарських занять. Серед них особливе місце займає семінар-дискусія, де в діалозі добре засвоюється нова інформація, видно переконання студента; обговорюються суперечності (явні і приховані) і недоліки; для обговорення беруться конкретні актуальні питання, з якими студенти заздалегідь ознайомлені. Також в семінар включаються питання для педагогічної і інтелектуальної розминки (іноді це дискусійна стаття, по якій ставляться проблемні питання); дискусія може розгортатися заочно як круговий семінар. Далі підводяться підсумки дискусії, заслуховують і захищаються проєктні завдання. Після цього проходить «мозковий штурм» з невирішених проблем дискусії, а також виявляються прикладні аспекти, які можна рекомендувати для включення в курсові і дипломні роботи або в апробацію на практиці. На сесії викладач узагальнює результати виконаної студентом роботи.

Семінари-дискусії проводяться з метою виявлення думки студентів з актуальних питань освіти і найчастіше носять такі назви, як «Зустріч розумів і думок», «Моя думка таке...», «Кожен вирішує по-своєму...». Спробуйте вибірково виконати завдання з базового підручника, що дозволить вам підготуватися до третього питання екзаменаційних квитків по педагогіці і навчить умінню міркувати на проблемні теми.

Семінар-дослідження припускає попередню роботу – написання реферату, доповіді за підсумками досвідченої роботи. Участь в нім – це, перш за все, діалог студента-дистантника з викладачем. Результати обговорюються на семінарі або конференції з наочним показом дослідницького матеріалу (схеми, таблиці, графіки, діагностичні методики). Частково матеріал може бути включений в дипломну роботу. При підготовці до семінару-дослідження студент вивчає результати теоретичних досліджень, складає бібліографію по темі, вчиться писати історичні огляди.

Також семінар може проходити у формі семінару-заліку, яким закінчується кожна тема, що вивчається. Щоб добре підготуватися до нього, слід вирішити якомога більше практичних вправ, зокрема нетипових. При підготовці слід також зупинити свою увагу на опорних схемах, таблицях, тестах. Так, наприклад, при підготовці до заліку по педагогіці дається такий тест: «Що є педагогіка – наука про мистецтво дії вихователя на поведінку вихованця; наука, що вивчає закономірності розвитку дитини і що визначає напрями його виховання; наука про виховання, освіту і навчання людини відповідно до потреб суспільно-економічного розвитку; наука, яка визначає загальні закономірності становлення особи...?»

Проблемний семінар готується викладачем достатньо ґрунтовно: підбираються проблемні і контрольні-перевірочні питання. Такий семінар можливий тільки після проходження теми. До нього студенти готуються по допомозі, а також використовують хрестоматії, енциклопедії, довідники, словники, журнали.

Багаторічна практика показала, що найбільшу ефективність приносять семінари, що проводяться у формі колективної пізнавальної діяльності, що має певні особливості, а саме:

- розділення студентів на групи по їх бажанню (з обов'язковим
- участю студента із стійким інтересом до даного предмету);
- постановка загальних цілей і завдань для групи;
- робота в послідовності – індивідуальна, парна (найчастіше перехресний опит), робота в групі, колективна;
- обов'язкове попереднє обмеження за часом кожного етапу занять;
- експертний аналіз;
- оцінка роботи групи викладачем;
- проведення самооцінки.

Найбільш відповідальним етапом в навчанні студентів є екзаменаційна сесія. На ній студенти звітують про виконання навчальної програми, про

рівень глибини і об'єм отриманих знань. Це державна звітність студентів за період навчання, за вивчення навчальної дисципліни, за весь вузівський курс. Тому така велика їх відповідальність за успішну здачу екзаменаційної сесії. На сесії студенти складають іспити або заліки.

Заставою успішної здачі всіх іспитів є систематичні, добросовісні заняття студента. Проте це не виключає необхідності спеціальної роботи перед сесією і в період складання іспитів. Специфічним завданням роботи студента в період екзаменаційної сесії є повторення, узагальнення і систематизація всього матеріалу, який вивчений протягом року.

Починати повторення рекомендується за місяць-півтора до початку сесії. Перш ніж приступити до нього, необхідно встановити, які навчальні дисципліни виносяться на сесію і, якщо можливо, календарні терміни кожного іспиту або заліку.

Встановивши дисципліни, що виносяться на сесію, необхідно забезпечити себе програмами. У основу повторення повинна бути покладена тільки програма. Не слід повторювати ні по квитках, ні з контрольних питань. Повторення по квитках порушує систему знань і веде до механічного заучування, до «натаскування». Повторення по різного роду контрольним питанням приводить до пропусків і пропусків в знаннях і до недоробки іноді вельми важливих розділів програми.

Повторення – процес індивідуальний; кожен студент повторює те, що для нього важко, неясно, забуто. Тому, перш ніж приступити до повторення, рекомендується спочатку уважно подивитися програму, встановити найбільш важкі, найменше засвоєні розділи і виписати їх на окремому листі.

В процесі повторення аналізуються і систематизувалися всі знання, накопичені при вивченні програмного матеріалу: дані підручника, записи лекцій, конспекти прочитаних книг, замітки, зроблені під час консультацій або семінарів, і ін. У жодному випадку не можна обмежуватися тільки одним конспектом, а тим більше чужими записами. Всякого роду запису і конспекти

– речі суто індивідуальні, зрозумілі тільки авторові. Готуючись по чужих записах, легко можна впасти в дуже грубі помилки.

Консультації, які проводяться для студентів в період екзаменаційної сесії, необхідно використовувати для поглиблення знань, для заповнення пропусків і для дозволу всіх виниклих труднощів. Без ретельного самостійного продумування матеріалу бесіда з консультантом неминуче носитиме «загальний», поверхневий характер і не принесе потрібного результату.

Дослідницька робота припускає вибір проблеми, її теоретичне вивчення, дослідно-експериментальну діяльність, обґрунтування науково-методичних висновків і рекомендацій.

Її організують кафедри за спеціальними програмами навчально-наукової дослідницької роботи студентів. Викладачі або приймають пропозиції студентів, або пропонують теми, що входять в загальну проблему наукової роботи лабораторії, кафедри. Останній варіант відрізняється більшою можливістю базового, організаційного і матеріального (прилади, устаткування) забезпечення. Матеріали досліджень вводяться викладачами в лекції, семінари, практикуми, включаються в програми спецкурсів, експериментів і ін.

Підготовка до дослідницької роботи інтенсифікувалася на старших курсах, коли студенти вибирають спеціалізацію, тему курсових і дипломної роботи і починають збір матеріалу до дослідження. Спільно з керівником складаються загальна програма діяльності, план-проспект дипломної роботи, ведеться підбір літератури. Програма розрахована на три роки. Спочатку студент вивчає літературу і робить історико-теоретичний огляд, виділяючи тенденції розвитку об'єкту, що вивчається, описує стан вивченої вибраної проблеми. Далі конкретизується план дослідно-експериментальної роботи, створюється теоретична модель досліджуваного процесу, визначаються критерії і показники його ефективності на основі порівняння первинного і подальших зрізів і комплексного аналізу досягнутих результатів. В ході всіх

видів навчальної практики ознайомлювальною, виробничою і переддипломною – відбувається збір дослідницького матеріалу шляхом різних видів спостереження за об'єктом, опитів, узагальнень.

У будь-якому випадку складається програма власне дослідно-експериментальної роботи, що включає констатуючий, формуючий і такий, що коректує етапи, по кожному з яких визначаються його мета, завдання, зміст, методи, база.

На першому етапі ведеться включене спостереження за експериментальною і контрольною групами; проводяться початкові зрізи рівня розвитку, наприклад, тих якостей, які необхідно сформувати; розробляються методики дослідження.

На наступному етапі йде пошук шляхів вдосконалення процесу, що вивчається: його змісту, форм і методів організації, пізнавальної діяльності учнів. Студент-дослідник перш за все знайомиться з програмно-методичними матеріалами – Законом про освіту; Державними стандартами; підручниками і навчальними посібниками з предмету. Спільно з вчителем-експериментатором проводиться апробація робочих матеріалів – програм крізних курсів по предметах, допомоги, хрестоматій, конспектів занять, матеріалів для студентів, щоденників спостережень і ін. В умовах активної практики (8 тижнів) студент-дослідник може не тільки відвідати заняття товаришів, але і випробувати свої ідеї, застосовуючи комплексні методики і технології, відпрацьовує колективні і індивідуальні форми роботи.

Етап експерименту, що коректує, дозволяє перевірити по виділених критеріях і показниках результати зробленого, внести уточнення до пропонованих рекомендацій, зробити загальні висновки.

В даний час для позначення всіх видів навчальної літератури прийнятий термін навчальна книга. Навчальна книга – це інформаційна модель певної педагогічної системи і одночасно - автономний засіб навчання, призначений для керівництва навчальним процесом.

Структура і зміст навчальних книг визначається їх виглядом, класом і типом залежно від особливостей використання.

Підручник - навчальне видання з систематизованим викладом змісту дисципліни, який відповідає програмі і офіційно затверджено. Це - книга, що висловлює основи наукових знань по певному навчальному предмету відповідно до навчальної програми і призначена для цілей навчання. Різновидом підручників є самовчителі - керівництво для самоосвіти. На додаток до підручників видається різна допомога: задачники, довідники, в яких міститься ілюстраційний і довідковий матеріал.

Конспект лекцій - навчальне видання короткого викладу курсу лекцій або окремих розділів дисципліни.

Курс лекцій - навчальне видання повного викладу тим дисципліни, визначених програмою.

Текст лекцій - навчальне видання викладу матеріалу відповідних розділів навчальної дисципліни.

Методичні рекомендації (методичні вказівки) - навчальне виробничий - практичне видання пояснень по окремих темах, розділах або питаннях дисципліни, роді практичної діяльності, методиці виконання окремих завдань, того або іншого виду робіт.

Навчальні посібники - видання, призначені для допомоги в практичній діяльності або оволодінні навчальною дисципліною.

Навчально-методична допомога - навчальне видання по методиці викладання навчальної дисципліни (розділу, частині), але по методиці виховання.

Наочна допомога - видання, зміст яких переважно передається засобами наочності.

Практична допомога - виробничий-практичне видання, призначене практичним працівникам для поповнення знань і навиків при виконанні будь-якої роботи, операції, процесу.

Навчальні книги класифікують залежно від повноти і характеру дидактичної обробки їх змісту: наявності або відсутності діагностично поставлених цілей і дидактичної обробки змісту (табл. 1.4).

Таблиця 1.4

Класифікація навчальних книг

Навчальна книга			
Догматична	Дидактична	Декларативна	Монографічна
Навчальні цілі не сформульовані	З діагностично поставленими цілями	поставленими	Навчальні цілі не сформульовані
Зміст дидактичний оброблений		Зміст дидактичний не оброблений	

Дидактичні навчальні книги - містять діагностично поставлені навчальні цілі і дидактичний оброблений зміст. Під діагностичністю мається на увазі таке формулювання навчальної мети, яке передбачає вимірювання і оцінку певної якості або властивостей. Під дидактичною обробкою є на увазі підбір адекватного цілям навчального матеріалу і його подача у вигляді, що забезпечує засвоєння з максимальною швидкістю при певних організаційних формах і технічних засобах навчання.

Декларативні навчальні книги - з діагностично поставленими цілями, але без дидактичної обробки тексту, тобто поставлена в них мета не підкріплена відповідним текстом, тобто просто декларується.

Догматичні навчальні книги - не містять діагностично поставленої мети, але їх зміст дидактичний оброблений. Їх мета - не чітка і, як наслідок, зміст навчання невиразний.

Монографічні навчальні книги - називають підручниками нульового класу. Відсутність навчальних цілей і дидактичної обробки змісту не сприяють засвоєнню змісту і об'єктивності контролю.

Відображення навчальних цілей - це формулювання наперед передбачених результатів навчальної діяльності що вчать з вказівкою певного рівня засвоєння, адекватним параметрам умінь, сформульованих в освітньо-кваліфікаційній характеристиці фахівця.

Фактично, як це вже вказано вище, навчальна мета - це необхідні і достатні навчальні уміння, які формуються аналогічно професійному умінню, - в певних умовах за допомогою відповідних засобів студент винен отримає певний продукт, використовуючи певні процедури і предмети праці. Приклад постановки навчальної мети: «Спираючись на навчальний матеріал теми і використовуючи довідкову літератур і обчислювальну техніку, студент повинен самостійно підібрати і обґрунтувати технологію термічної обробки сталевих деталей, виходячи з їх призначення і вимог, що пред'являються, до розподілу властивостей».

Рівень навчальних цілей зростає при переході від ознайомлювального орієнтування, понятійно-аналітичного до продуктивно-синтетичного, рівень сформованості навчальних дій (умінь) - від виконання з опорою на зовнішнє джерело інформації до самостійного і автоматизованого.

Формулювання навчальних цілей повинне підкріплюватися мотивацією навчальної діяльності по їх досягненню: поясненням їх навчальної або практичної значущості.

Дидактична обробка змісту включає операції підбору змісту і використання дидактичних засобів відповідно до навчальної мети.

Об'єм інформації винен достатніми для досягнення навчальної мети і, в той же час, вільним від зайвих фактів і описів.

До дидактичних засобів, в першу чергу, відносять розробку моделей, що відображають структуру навчального матеріалу. Їх доцільно застосовувати для попередньої орієнтації студентів в змісті і структурі навчального матеріалу, для обґрунтування послідовності і організації діяльності по його засвоєнню, для розширення можливостей використання особливостей мислення студентів (логічного і образного).

Використання структурних класифікаторів навчального матеріалу (лінійних, ієрархій, матриць, мереж і ін.) формує і підтримує мотивацію, розвиває розумові здібності студентів, самостійність і критичність мислення, здатність свідомо освоювати навчальний матеріал.

Повнота змісту і дидактичної обробки навчального матеріалу в різних навчальних книгах визначаються умовами навчального процесу, в яких передбачається їх використання. Залежно від цього можуть бути навчальні книги для аудиторного навчання під керівництвом викладача, для самостійних занять з консультацією викладача, для самостійної роботи без участі викладача в організації пізнавальної діяльності студентів. Компонентна структура останніх є якнайповнішою.

Навчальні книги для самостійної роботи студентів без участі викладача в організації пізнавальної діяльності що вчать ся призначені для використання в умовах, не обмежених часом і місцем їх використання. В цьому випадку вони повинні забезпечити можливість самостійної роботи що вчать ся над навчальним матеріалом. Природно, їх компонентний склад повинен бути якнайповнішим і забезпечувати інформацію про дидактичні цілі і мотивацію діяльності по їх досягненню, формування знань і орієнтовних основ діяльності, завдання на виконавську діяльність і методичну допомогу при їх виконанні, апарат самоконтролю результатів діяльності. Найбільш вдалим в цьому випадку є програмовані навчальні книги з покроковою подачею навчального матеріалу і організацією його закріплення і самоконтролю. При цьому декілька кроків утворюють модуль навчальної дисципліни, а сума модулів - об'єм дисципліни. У такій навчальній книзі можуть бути представлені завдання і апарат для самоконтролю по кожному модулю і по всій дисципліні в цілому.

Книги для самостійних занять з консультацією викладача використовують при проведенні лабораторних і індивідуальних занять, керівництві курсовими і дипломними проектами. У таких книгах особлива увага приділяється повному опису операцій виконавчого етапу навчальної діяльності студентів. Їх функція полягає в подоланні поверхневого засвоєння навчального матеріалу, характерне для використання підручників, у функцію яких не входить організація засвоєння.

Навчальні книги для аудиторного навчання використовуються для організації спільної роботи викладача із студентами під час заняття. Їх функція полягає в розвитку навиків що вчать орієнтуватися в навчальному матеріалі і створюють умови для успішної реалізації виконавчих дій. До таких навчальних книг відносяться: збірки завдань, завдань і вправ і ін. При використанні таких навчальних книг розробка і пред'явлення дидактичних аспектів навчального процесу складає творче завдання викладача при проведенні заняття.

Залежно від типу навчальних книг, їх компонентний склад може бути більш менш повним. При цьому основними компонентами є:

- зміст, тобто перелік заголовків рубрик, які повністю і дослівно повторюються в тексті книги, з вказівкою відповідного номера сторінки;
- вступ, в якому характеризуються особливості навчальної дисципліни, її роль в підготовці фахівця, зв'язок з іншими навчальними дисциплінами спеціальності, обґрунтовуються дидактичні і розвиваючі цілі;
- текст, який подається відповідно до рубрикації, вказаної в змісті. Текст повинен бути представлений відповідно до правил оформлення знаків, таблиць, малюнків, вказаними в ДОСТАх. Склад цього розділу відрізняється залежно від вигляду і типу навчальної книги і повноти дидактичної обробки навчального матеріалу. Залежно від типу і призначення навчальної книги склад тексту може бути більш менш повним;
- бібліографічний список літературних джерел, оформлений відповідно до правил;
- апарат для орієнтації в матеріалі книги: наочний і іменний довідники. У наочному довіднику приводять перелік основних термінів і понять, які зустрічаються в книзі, а в іменному - перелік тих авторів, учених, відомості про яких можна знайти в тексті, з вказівкою сторінок опису таких відомостей.

Таким чином, вимоги до складу і змісту навчальних книг істотно відрізняються залежно від їх призначення і вигляду. При плануванні і

написанні навчальних книг, перш за все, слід з'ясувати, яку роль в забезпеченні навчального процесу повинна грати навчальна книга, значить, її вигляд і для яких умов використання вона призначена. Саме це визначить особливості її змісту і необхідний характер його дидактичної обробки.

З практики відомо, що контроль успішності студентів в одних випадках може бути могутнім чинником в підвищенні ефективності навчання, а в інших — не давати очікуваного результату. У останньому випадку або припускаються помилок в здійсненні контролю, або нереальні очікувані результати. Обидві причини можна пояснити тільки недостатнім обліком функцій, які в конкретних умовах здійснюються контролем.

Для того, щоб ефективно використовувати контроль успішності для активізації процесу самостійної роботи студента, потрібно знати можливості контролю, знати, що контролювати і як контролювати.

Педагогічна практика не дає повних відповідей на ці питання. Необхідне системне теоретичне дослідження цієї (проблеми. Недостатня увага до розвитку навчання привела до того, що в даний час немає (роботи, в якій викладач міг би знайти узагальнений розгляд принципів побудови контролю знань. В результаті в практиці навчання не враховуються і не використовуються багато можливостей., які несе в собі контроль.

Розглянемо функції контролю самостійної роботи студентів, для чого використовуємо концепцію циклічної організації діяльності.

Перш за все, треба встановити, що; контролювати. Зазвичай контролюються знання студента. Проте поняття «Контроль знань» — вузьке, воно не охоплює суті вимог до підготовки студентів. Контролювати потрібно не тільки знання, але і самостійну роботу студентів. Методологічно правильніше говорити про контроль процесу або результату навчальної діяльності студента, про контроль його успішності. Термін «успішність» можна в цьому випадку розшифрувати так; чи встигне студент за відведений час опанувати необхідними видами діяльності?

Тому для розуміння суті контролю самостійної роботи студента необхідно знайти відношення студента до цієї діяльності. Контроль виконується або викладачем; або за допомогою інструктивних матеріалів (стандартизований контроль). Склалося уявлення, що контроль — завдання викладача, при якому студент тільки демонструє йому певні види своїх дій для оцінювання. Такі тлумачення не розкриває всієї складності взаємин викладача і студента і не показує суті контролю.

Щоб розкрити суть контролю, необхідно досліджувати його місце і функції в структурі діяльності.

Специфічні функції контролю пов'язані з виконанням завдання етапу власне контролю. Це виявлення, вимірювання, і оцінювання «чистого» результату дій студента. Наприклад, викладач виявляє в багатослівній відповіді студента окремі змістовні моменти, в думках враховує їх загальну кількість і адекватність суті (питання і після цього оцінює відповідь. При стандартизованому контролі за допомогою тестів і технічних засобів виконуються ці ж три функції.

Виконання специфічних функцій контролю повинне забезпечити подальше розгортання самостійної діяльності студента (діагностику причин недоліків отриманого результату, моделювання принципової основи дій і далі по схемі). Це накладає певні вимоги на критерії контролю, його зміст і форму фіксації даних. Наприклад, оцінка відповіді в балах позбавлена необхідного змісту. Так, якщо студентові виставлена оцінка «задовільно», то залишається неясним, в чому ж недоліки роботи студента і як їх далі усувати. Отже, така форма оцінки не дає інформації, необхідної для вдосконалення діяльності студента. Повнішу інформацію несе комплексна оцінка, що складається з декількох оцінок по різних характеристиках засвоєння, наприклад за розуміння, виділення істотного, форму дій і загальну кількість використаної фактичної інформації. Ще більшу інформацію несе словесна оцінююча думка викладача, в якому він указує на конкретні недоліки

відповідає студента. Проте ця форма громіздка і вимагає великих витрат часу, що не завжди можливо при контролі великих груп студентів.

Основні загальні функції контролю - повчальна (що управляє), така, що виховує, активізуюча, реєструюча, і організація його повинна відповідати здійсненню їх. Наприклад, якщо повчальна функція головна, то можна не виставляти оцінку і не фіксувати її. Якщо, мета - реєструвати успіхи студента, то виставляти оцінки обов'язково, а оголошувати їх необов'язково. Якщо мета - активізувати роботу студента, то контрольні завдання по самостійній роботі студента можуть не мати конкретного повчального значення, а містити лише вимогу виконати певну роботу до терміну контролю. Таким чином, вибір змісту контрольних завдань і організація процесу контролю визначаються метою контролю, а мета здійснюється через виконання певних функцій контролю.

Цілі контролю, пов'язані з організацією самостійної роботи студента, можуть бути сформульовані на основі приведеного циклу діяльності. Наприклад, мета контролю - виявити, на якому етапі гальмується (розвиток діяльності студента. Щоб перевірити, чи свідомо виконує студент етап «формування задуму практичних дій», потрібно відповісти на питання: як планує студент свою роботу? Для перевірки етапу «дія» - як він виконує необхідні навчальні дії? Для перевірки етапу «результат» - чи виконав він необхідну діяльність до кінця? Для перевірки етапу «контроль» - чи помічає свої помилки, чи перевіряє отримувані результати, чи знає критерії контролю? Для перевірки етапу «діагноста» - чи аналізує причини своїх помилок? Для перевірки етапу «моделювання» - чи достатньо усвідомлює принципову основу виконуваної діяльності, наскільки у загальних рисах, на якому рівні абстрагування, чи може її сам вибрати? Для перевірки етапу «прогнозування» - чи шукає шляхи раціоналізації своєї діяльності або повторює шаблони за звичкою і копіюючи приклади? Для перевірки етапу «корекція» - чи намагається усувати відмічені недоліки в роботі, чи удосконалюється при виконанні своєї діяльності?

Всі приведені цілі контролю важливі при навчанні студента самостійній роботі. Тільки у комплексі вони вирішуватимуть задачу навчання студентів самостійній діяльності. Адже це завдання висувається останнім часом на перший план. Тому навчання студентів планувальної, старанної, контрольної і орієнтовної діяльності (тобто всій структурі діяльності) повинне стати спеціальним навчальним завданням.

Отже, контролювати діяльність студента можна по-різному: виявляти наявність процесу самостійної роботи, її конкретний наочний навчальний зміст, її внутрішню організацію (структуру, форму). Найпростіше контролювати наявність процесу. складно—зміст. Дуже складно—структуру процесу самостійної роботи студента. В даний час головним чином контролюються наявність і зміст процесу-діяльності.

Для виконання функції активізації процесу навчання може бути достатнім тільки контроль наявності процесу самостійної роботи, наприклад її систематичності. В цих випадках не проводиться глибока перевірка засвоєння матеріалу, тому немає достатніх підстав для виставлення диференційованих оцінок.

Який же зв'язок між контролем, викладачем, що проводиться, і самостійною роботою студента? Цей, здавалося б, простий питання вимагає спеціального розгляду, оскільки пов'язаний з розкриттям суті контролю діяльності студента і може бути розглянутий тільки виходячи з поняття функціональної структури діяльності.

Аналіз показав, що контроль, що проводиться викладачем, може бути включеним і не включеним в структуру діяльності студента. Наприклад, якщо проводиться реєструючий контроль, то він не включається в структуру діяльності студента, оскільки його процес і результати приховані від студента і надалі не використовуються для аналізу помилок і корекції діяльності студента.

Повчальний контроль повинен бути обов'язково включений в структуру діяльності студента. Викладач при цьому як би заміщає студента

на етапі його самоконтролю, виконуючи контроль замість нього і дає вказівки про виконання наступних по структурі етапів діяльності (діагности причин помилок, моделювання, корекції дій). Чим повніше відбулося включення викладача на етапі контролю в структуру діяльності студента, тим ефективніше далі розвиватиметься самостійна діяльність студента. У цьому виявляється істотний момент взаємодії викладача і студента. Викладач вносить до процесу діяльності студента бракуючи інформацію, яку не завжди може отримати сам студент.

Повнота включення викладача в діяльність студента залежить від розкритої його дій, чіткості критеріїв, ясності еталонного результату, наочності форм проведення процесу контролю (показу відповідностей і невідповідностей отриманого результату і еталонного, виділення істотних невідповідностей і т.і.). Інакше кажучи, необхідне таке наочне виконання специфічних функцій контролю, яке студент зможе повторити сам в своїх подальших діях. Це один з шляхів формування самостійності.

В даний час контроль часто зводиться до реєстрації результатів роботи студента, що не дає йому достатніх даних для вдосконалення своєї діяльності. У таких випадках необхідної взаємодії викладача і студента немає, їх дії протікають як би самі по собі.

Оскільки контроль є етапом в загальній структурі діяльності студента, то вже одне оголошення про те, що буде проведений певний вид контролю, викликає у студента необхідність виконання підготовчої діяльності, відповідної цьому виду контролю. Виконуючи таку підготовчу діяльність, студент підстроює її під особливості вимог викладача. Відомо, що у одних викладачів студенти прагнуть завчити матеріал на пам'ять, а у інших — розібратися в істоті питань. Структура діяльності студента неминуче залежить від заданих критеріїв контролю. Це означає, що контроль надає дія на організацію самостійної роботи ще до того, як буде проведений. Тому важливе розпізнавати такі види дії на діяльність студентів: випереджаюча дія, безпосередня дія в процесі контролю і післядія.

У навчально-виховній роботі необхідно використовувати всі три види дії, але найбільш ефективним в конкретних умовах може опинитися одне з них. Для здійснення повчальної функції контролю, наприклад, важливо використовувати безпосередню дію контролю і післядію. Для цілей активізації самостійної роботи — попереджуюча дія і післядія. Для функції реєстрації - безпосередньо дія контролю.

В процесі навчання студентів самостійної діяльності найбільш важливим слід визнати післядію, оскільки саме при усуненні виявлених недоліків якнайповніше виявляються всі етапи самостійної діяльності студента.

Поняття «Функції контролю». дозволяє дати тлумачення видів контролю. Необхідно розрізнати два види контролю: поточний (що корегує) і підсумковий (реєструючий). Завдання поточного контролю - забезпечити своєчасне коректування процесу навчання, його ціленаправлення, виправлення допущених помилок. Поточний контроль може бути використаний в процесі навчання для негайної корекції процесу діяльності студента і для відстроченої корекції. Контроль з негайною корекцією зручно називати контролем, що зупиняє вивчення нового матеріалу, оскільки починається усунення допущених помилок, тренувальні вправи і т.п. Такий контроль використовується при індивідуалізованому процесі навчання, програмованому навчанні, індивідуальній роботі студента з педагогом. Новий матеріал в цьому випадку видається тільки після засвоєння попереднього. Інша картина при контролі, що не зупиняє просування вперед, тобто з відстроченою корекцією помилок (відстроченій післядії.). При такому контролі процес видачі нового матеріалу не припиняється, якщо навіть виявлено, що попередній не засвоєний. Це має місце, при всіх видах викладацького контролю в сучасному вузі при груповому навчанні студентів. Доопрацювання і усунення недоліків в засвоєнні переносяться на інший час і в інше місце. Природно, що такий контроль надає менш ефективна дія на процес діяльності студента. А головне - відстрочений поточний контроль у

багатьох випадках фактично перетворюється на реєструючий. При цьому його повчальна, виховуюча і активізуюча функції практично не виконуються. Такий контроль перестає надавати пряму дію на самостійну діяльність студентів.

Розглянуті принципові положення дозволяють планувати і аналізувати різні види контролю виходячи з функцій, які він повинен виконати в навчальному процесі. Наприклад, атестація студентів по успішності в даний час має недоліки. Вона обмежується реєстрацією оцінок без повернення до виявлених недоліків і усунення їх, тобто «не виконує повчальної функція контролю». Упор часто робиться на випереджаючу дію оголошеного наперед контролю, але без чітких критеріїв, а тому зводиться до контролю знань окремих питань. Це не забезпечує необхідної спрямованості самостійній діяльності студентів. Окрім, того, атестація закінчується диференційованою оцінкою, не забезпеченою достатньою надійністю опиту, а тому часто не об'єктивною. По суті, перевіряється наявність самостійної роботи лише з окремих питань.

Щоб зробити прийнятну форму атестації дієвішою, потрібно після проведеного контролю допомагати студентам працювати і вимагати від них усунення недоліків (включити контроль в структуру самостійної діяльності студента). Потрібно також розробити чіткі критерії поточного контролю процесу самостійної діяльності і ознайомити з ними студентів (як і з методами організації самостійної роботи).

Як бачимо, складність вдосконалення поточного контролю пов'язана із забезпеченням індивідуального підходу, що при великих потоках студентів опиняється в існуючих умовах практично нездійсненним. Викладачеві не вистачає час на необхідний і достатньо результативний контроль. Але можна спростити мету поточного контролю і обмежитися виявленням тільки факту наявності виконаної студентом самостійної роботи, звичайно, з недиференційованою оцінкою типу «поточна робота задовільна» або «незадовільна».

Проблема оптимальної організації самостійної роботи студентів і контролю успішності може бути вирішена тільки на основі теорії процесу засвоєння. Тому необхідно зосередити зусилля викладачів вузу на дослідженні процесу формування здатності студента виконувати необхідну діяльність, а не на варіаціях описів існуючих форм самостійної роботи, що часто має місце.

Одним з центральних завдань стає навчання студента, самостійному здійсненню необхідних видів діяльності. Для цього необхідно допомогти йому правильно організувати свою діяльність і, зокрема, навчити виконанню функцій контролю. Вирішується це завдання включенням викладача в структуру діяльності студента на її різних етапах.

Викладені міркування дозволяють перерахувати основні положення організації контролю; об'єктом контролю може бути процес або результат діяльності студента; контроль може бути направлений на встановлення наявності, вдосконалення змісту і форми самостійної роботи студента; викладацький контроль самостійної роботи студента починає виконувати необхідні функції, якщо він включається як компонент в структуру діяльності студента; як компонент структури діяльності контроль виконує свої специфічні і загальні функції — перші полягають у виконанні, вимірюванні і оцінюванні успішності студента, а по-друге повчальній (керівнику), виховуючій і активізуючій дії на студента.

При підготовці контролю необхідно з'ясувати об'єкт контролю, вибрати необхідні функції контролю і фази дії, переконатися в тому, що вони можуть бути виконані практично в заданих умовах.

Дані контролю повинні стати основою для активізації індивідуальної роботи викладача із студентом, надання йому допомоги в здійсненні самостійної діяльності і особливо в усуненні недоліків в роботі.

Висновки до 1 розділу

В даному розділі ми провели аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми організації самостійної роботи студентів, розглянули особливості організації самостійної роботи студентів у ЗВО: сутність, структуру, функції самостійної роботи студентів; поза аудиторну роботу, як компонент самовдосконалення студентів; практикум; лабораторно-практичні заняття; підготовку до семінарів; підготовку до заліків, іспитів; підготовку до дослідницької роботи; самостійну роботу з навчальною літературою та її значення в організації самостійної роботи студентів; функції контролю та його роль в організації самостійної роботи студентів.

Нами встановлено, що в педагогічній науці недостатньо розглянуті питання теоретичного обґрунтування й апробації на практиці технології організації самостійної роботи студентів у процесі теоретичної підготовки.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ САМОСТІЙНОСТІ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА (ЗА СПЕЦІАЛІЗАЦІЯМИ)» У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ПСИХОЛОГІЯ ПРАЦІ»

2.1. Особливості навчання студентів ННІ «ННІ «УПА»» спеціальності «Професійна освіта (за спеціалізаціями)» дисципліни «Психологія праці»

Самостійна робота, що стає рисою особистості студента і, відповідно, випускника ЗВО (ЗВО), характеризується постійною потребою самостійно вивчати і вирішувати певні завдання і проблеми, як в процесі навчання, так і в професійній діяльності.

Постійна потреба в освіті формується під впливом мотиваційних факторів і, природно, не розглядається як цільове, тимчасове явище; її слід вважати життєвою потребою.

Формування і розвиток рівня самостійної роботи здійснюється шляхом проведення на високому науково-теоретичному і практичному рівнях всіх видів навчальних занять в тісному поєднанні з планомірною організацією самостійної роботи. Навчальні заняття та організація самостійної роботи виступають як єдиний цілеспрямований процес підготовки фахівців.

Формування високого рівня самостійної роботи студентів і випускників є підґрунтям для їхньої творчості, ініціативності, активності в процесі навчання і майбутньої професійної діяльності.

Формування високого рівня самостійної роботи створює, природним шляхом, можливість для переносу акцентів в навчальному процесі на вироблення у студентів міцних умінь, необхідних майбутньому фахівцю для успішного вирішення кваліфікаційних вимог. Далі подаються методичні

вказівки по організації самостійної роботи студентів при вивченні курсу «Психологія праці».

Таблиця 2.1

Стисла робоча програма дисципліни

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Роль праці у житті людини	10
2	Естетика виробництва	24
3	Професіоналізм – закон та перша ознака культури праці	4
4	Дизайн	8
	Разом	46

Таблиця 2.2

Тематика лекцій

№ з/п	Тема	Кількість годин
1	2	3
	Тема № 1. Роль праці в житті людини (10 годин)	
1	Кодекс законів про працю	1
2	Методологічні і теоретичні основи психології праці	2
3	Культура праці	2
4	Культура виробництва	2
5	Машинобудівні професії	1
6	Зварювальні професії	1
7	Автошляхові професії	1
	Тема № 2. Естетика виробництва (24 години)	
8	Роль праці в житті людини. Естетика виробництва	2
9	Виробничі приміщення	2
10	Знаряддя праці	2
11	Безпека праці	2
12	Виробниче, природне і штучне освітлення	2
13	Колір приміщень і обладнання	2
14	Виробничий одяг	2
15	Шум і вібрація	2
16	НОП	4
17	Робоче місце	4
18	Підсумкова атестація з тем №№ 1, 2, 3	

1	2	3
	Тема № 3. Професіоналізм – закон та перша ознака культури праці (4 години)	
19	Професіоналізм	1
20	Робочий час	1
21	Дисципліна на виробництві	2
	Тема № 4. Дизайн (8 годин)	
22	Дизайн приміщень	2
23	Дизайн обладнання	2
24	Дизайн автотранспортних засобів	2
25	Дизайн виробничого одягу	2
26	Підсумкова атестація з тем №№ 4, 5	
	Залік за курс	

Тематика практичних занять

- Дизайн автотранспортних засобів
- Дизайн приміщень
- Дизайн виробничого одягу
- Дизайн обладнання
- Виробничий одяг
- Одяг робітника
- Взуття
- Рукавиці, окуляри, маски

Види організації самостійної роботи можуть бути самими різними, однак завжди слід керуватись принципом активізації розумової діяльності, стимулюючи потребу в поглибленні одержаних знань шляхом використання різних видів самостійної роботи. Дуже важливо у кожному конкретному випадку застосовувати ті види самостійної роботи, які активно сприяють формуванню відповідних умінь.

За характером організації всі види самостійної роботи можна поділити на дві групи: види самостійної роботи у процесі проведення очних занять і види самостійної роботи, що проводяться у позаурочний час.

2.2. Способи формування пізнавальної самостійності студентів спеціальності «Професійна освіта (за спеціалізаціями)» у процесі очного навчання дисципліни «Психологія праці»

Однією із форм організації самостійної роботи, що присутня безпосередньо на лекції, є конспектування. Добрий конспект лекції - показник активної роботи студента на лекції, уміння творчо сприймати ним зміст програмного матеріалу. Змістовне конспектування мотивує необхідність глибокого вивчення навчальної літератури, дозволяє зробити самостійну роботу цілеспрямованою.

На жаль, у практиці навчальної роботи часто відзначається невміння студентів правильно конспектувати лекційний матеріал, робити узагальнені висновки, що, природно, негативно впливає на рівень і якість підготовки фахівців.

З метою полегшення сприйняття та конспектування навчального матеріалу можуть використовуватись такі методичні розробки, як:

- видані раніше конспекти лекцій, що видаються студентам заздалегідь для попереднього ознайомлення з навчальним матеріалом лекції;
- значний ефект для розвитку у студентів логічного мислення, системного підходу до вивчення матеріалу дає застосування у навчальному процесі логічних конспектів-схем.
- використання схем з елементами опорних конспектів та сигналів.

Модернізація системи освіти в нових соціально-економічних умовах диктує необхідність досконалості методики професійної підготовки кваліфікованих робітників на основі прогресивних ідей і теорій.

На сучасному етапі розвитку системи освіти ставляться нові підвищені вимоги до підготовки робітничих кадрів. А це певною мірою залежить від того, як реалізується процес викладання, як викладач володіє ефективними засобами передання знань і вмінь студентам, як уміє організувати й спрямувати їхню діяльність.

Тому удосконалення процесу навчання повинно бути направлене на розвиток пізнавальної активності й самостійності студентів, формування творчого мислення, умінь і навичок самонавчання.

Необхідно більш широко використовувати у навчальному процесі технічні засоби навчання, які б створювали можливість для найбільшої індивідуалізації навчання та підвищення ефективності навчальної праці.

Викладач дисциплін повинен за принципом усвідомлення міцності засвоєння знань сформувати у студентів стійкі професійні уміння та навички.

Предмет «Психологія праці» є базовим при підготовці фахівців.

Успішне навчання дисципліни можливе на основі поєднання теоретичних і практичних знань за темами курсу з послідовним закріпленням знань, умінь і навичок у період навчання.

Основною умовою отримання глибоких і тривалих знань є самостійна й творча робота студентів із навчальною, довідковою літературою й опорними конспектами. Вони мають відшукувати нове. Проведення занять з використанням схем з елементами опорних конспектів необхідні відомості, щоб виконати завдання творчого характеру.

З огляду на це, проводити заняття, надиктовуючи студентам навчальний матеріал, недоцільно через:

- низьку якість роботи на початкових етапах;
- великі часові затрати;
- великий обсяг навчального матеріалу.

Для полегшення й досконалості роботи студентів на уроках пропонуємо використовувати блок-схеми з елементами опорних конспектів. Це дає можливість студентам стежити за ходом думки викладача під час його розповіді. Також опорні конспекти полегшують розуміння і запам'ятовування навчального матеріалу. Це створює в аудиторії атмосферу цілеспрямованості та загальної доброзичливості, а отже, залучає студентів до праці.

Схеми з елементами опорних конспектів із вузлових питань дають змогу студентам швидко відповідати в пам'яті основні вимоги до певного процесу.

Логічні конспекти-схеми можуть видаватися студентам у якості роздавального матеріалу, можуть проєктуватися на екран у процесі лекцій і, безумовно, використовуватись при проробці лекційного матеріалу. В якості прикладу наводяться конспект-схеми лекцій з теми: «Роль праці в житті людини. Естетика виробництва» (рис.2.1-а, б, в, г, д,е).

Який би метод навчання не обрав викладач, потрібно пам'ятати, що він ефективний тоді, коли викладач створює умови для виявлення самостійності студентів.

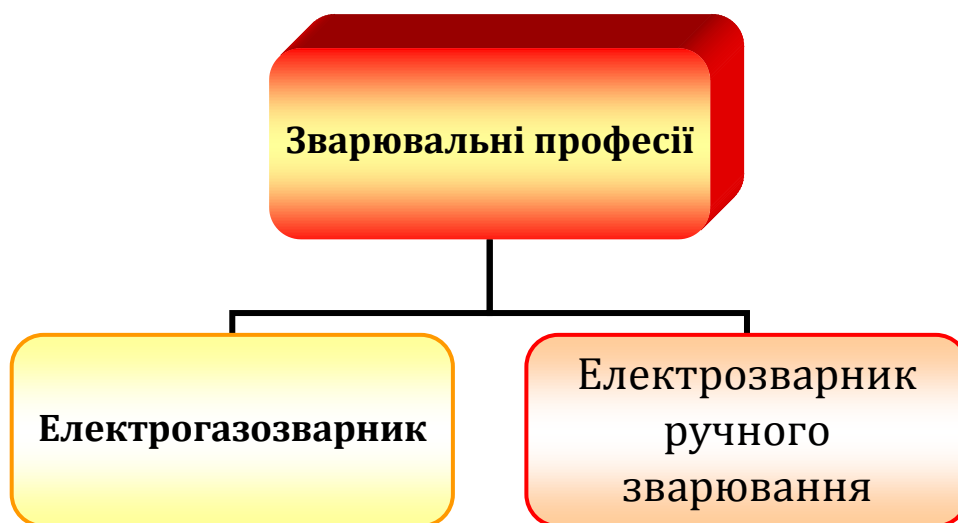

Рис.2.1- а

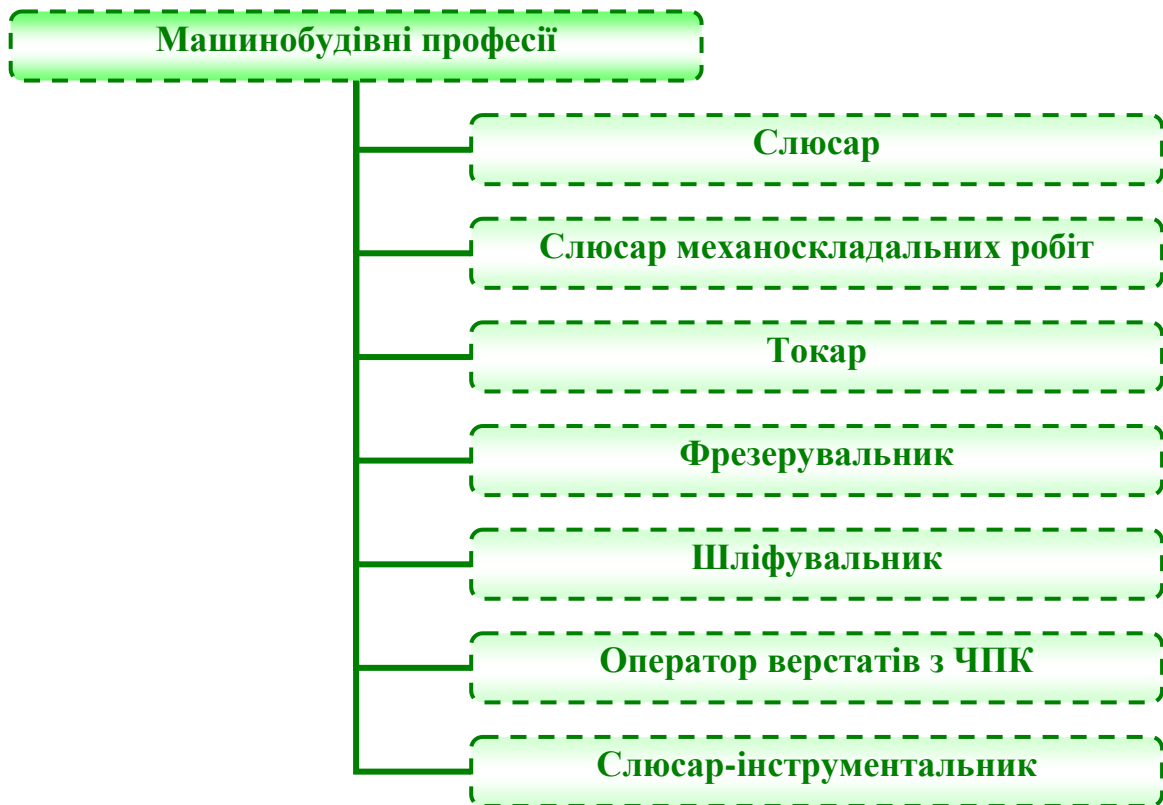

Рис.2.1- б

Рис.2.1- в

Рис.2.1- г

Рис.2.1- д

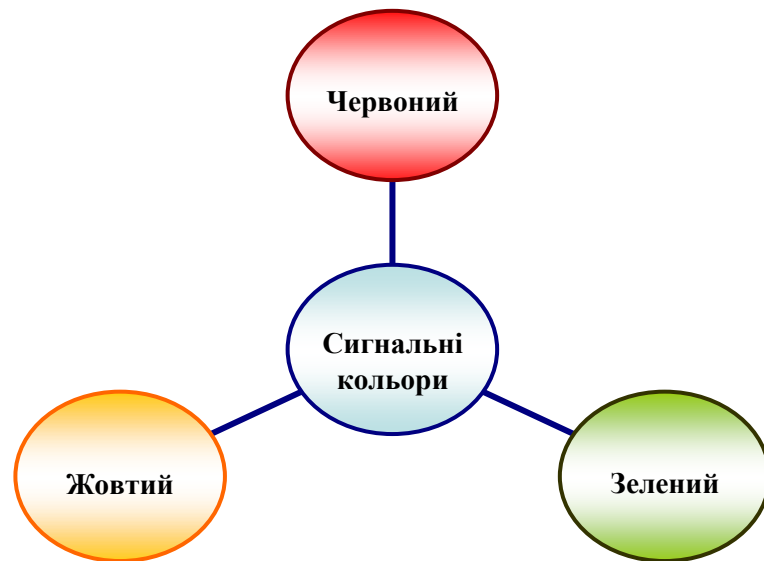

Рис.2.1- е

Рис.2.1. Конспект-схеми лекцій з теми: «Роль праці в житті людини.
Естетика виробництва»

Потрібно більше надавати уваги розумовій діяльності студентів, і тоді пізнавальна активність студентів визначить успішне оволодіння матеріалом і професією загалом. Тож одним із способів удосконалення навчального процесу є використання в кожному методі навчання проблемних питань, завдань, ситуацій, які б вирішувались студентами за допомогою наукового пошуку:

- проведення стислого опитування (5-7 хвилин) на початку заняття по раніш вивченому матеріалу з метою активізації розумової діяльності та акумулювання уваги студентів на тих положеннях, які необхідні для розкриття матеріалу, який наново вивчається. Наприклад, декілька питань для стислого опитування:

- Що таке кодекс законів про працю?
- Скільки глав має кодекс законів про працю?

- Що таке культура праці?

- виконання модульних контрольних робіт та тестування. Після вивчення відповідних розділів кожного модуля проводяться контрольні роботи, що включають по 6 – 8 завдань. Завдання контрольних робіт індивідуальні. Замість модульної контрольної роботи може бути проведено тестування по темах даного модуля. Зразки тестів подаються нижче:

Підсумкове узагальнення з теми № 1. „Роль праці в житті людини”

Варіант № 1

I рівень

1. Культура праці – це:

а) вміння працювати з високою майстерністю точно, економно, з високою продуктивністю та якістю, з пошуком більш раціональних та ефективних методів праці;

б) наука про застосування умов та знарядь праці до людини;

в) творча діяльність, метою якої є формування гармонійного предметного середовища, яке повно задовольняє матеріальні та духовні потреби людини.

2. Проєктування – це:

а) наука про застосування умов та знарядь праці до людини.

б) розробка проєкту.

3. Скільки глав у Кодексі Законів про працю:

а) 17

б) 18

в) 19

II рівень

4. Які з перелічених професій відносяться до автотранспортних?

а) Машиніст кранц;

б) Водій;

в) Тракторист;

г) Квіткар

- д) слюсар з ремонту автомобілів;
- є) електрозварник;
- е) машиніст ескаватору;
- ж) токарь;
- і) штукатур;
- к) механоскладальних робіт;
- л) фрезерувальник;
- м) газозварник;
- н) електрогазозварник.

5. Які ви знаєте будівельні професії? Перелічте їх:

III рівень

6. Напишіть три напрями, в яких слід діяти, щоб удосконалити культуру праці та виробництва

IV рівень

7. Складіть кросворд з ключовим словом „професія”

Варіант № 2

I рівень

1. Промислове мистецтво – це:

- а) наука про застосування умов та знарядь праці до людини;
- б) специфічна форма людської діяльності, мета якої полягає в естетичній організації людиною предметного середовища, в естетичному перетворенні знарядь праці та предметів, якими користується вона;
- в) розробка проєкту.

2. Ергономіка – це

- а) наука про застосування умов та знарядь праці до людини;
- б) розробка проєкту.

3. Скільки глав у Кодексі законів про працю:

а) 17

б) 18

в) 19

II рівень

4. Які з перелічених професій відносяться до зварювальних:

а) Машиніст крану;

б) Водій;

в) Маляр;

г) Столяр;

д) Лицювальник-плиточник;

є) електрозварник;

ж) машиніст екскаватор;

з) токарь;

і) штукатур;

к) слюсар механоскладальних робіт;

л) фрезерувальник;

м) газозварник;

н) електрогазозварник.

5. Які ви знаєте автотранспортні професії? Перелічте їх

III рівень

6. Дайте визначення поняттю „культура праці – це ...”

IV рівень

7. Складіть кросворд з ключовим словом „культура”.

Критерії оцінювання до підсумкового узагальнення з теми № 1
„Роль праці в житті людини”

Рівень	№ запитання	Кількість Балів
I рівень	1.	1 бал
	2.	1 бал
	3.	1 бал
Всього за I рівень		3 бали
II рівень	4.	1,5 бали
	5.	1,5 бали
Всього за II рівень		3 бали
III рівень	6.	3 бали
Всього за III рівень		3 бали
IV рівень	7.	3 бали
Всього за IV рівень		3 бали
Разом		12 балів

Психологи і педагоги стверджують, що вміння нерозривно пов'язані зі знаннями, а без знань немає вмінь. Без наявності міцних навичок і діючих умінь процес навчання неможливий.

Будь-яка одноманітність призводить до сірості, шаблону і є ознакою поганого ремесла. І навпаки, пошук нових форм, спрямованих на зацікавлене співробітництво викладача й учнів, сприяє результативності навчання, допоможе випускникам легше знайти місце на ринку праці.

При проведенні занять досягаються високі результати, як правило, при максимальній індивідуалізації завдань або робіт, що виконуються.

У цій галузі накопичений великий досвід, освоєння якого дозволить суттєво підвищити рівень самостійності при виконанні практичних завдань і робіт, як з точки зору якості, так і отримання вельми важливих професійних навиків та умінь. До числа найбільш ефективних методів належать: методи цілеспрямованого формування у студентів уміння планувати власну діяльність, імітаційний ігровий метод, метод ігрового виробничого планування, метод, в основі якого лежить аналіз конкретних ситуацій, метод проблемного викладення матеріалу.

2.3. Способи формування пізнавальної самостійності студентів спеціальності «Професійна освіта (за спеціалізаціями)» у процесі позаурочного навчання дисципліни «Психологія праці»

До таких способів позаурочного навчання можна віднести:

- роботу з навчальною літературою, рекомендованою викладачем. Для виконання такого виду самостійної роботи студентів необхідно використовувати список рекомендованої літератури (трудомісткість – 5 годин);
- робота з додатковою літературою, самостійно обраною студентом. В цьому мають допомогти відомості про додаткову літературу (трудомісткість – 6 годин);
- робота з конспектами. Мається на увазі не тільки робота по засвоєнню відомостей, що містяться у конспекті, а також їхнє доповнення, а можливо і попереднє ознайомлення з матеріалом лекції (трудомісткість – 5 годин);
- виконання домашніх завдань, написання рефератів. Методичне забезпечення включає перелік таких завдань та їхні збірки (трудомісткість – 4 годин);
- підготовка до контрольних заходів (трудомісткість – 4 годин).

Загальна трудомісткість самостійної роботи складає 44 годин.

2.4. Експериментальна перевірка ефективності упровадження методики формування пізнавальної самостійності студентів спеціальності «Професійна освіта (за спеціалізаціями)» у процесі навчання дисципліни «Психологія праці»

Для організації експериментального дослідження перевірки технології організації самостійної роботи студентів у процесі теоретичної підготовки

нами було проведено частковий експеримент, в якому було проаналізовано кількість годин, які вивчаються студентами було складено графік кількості годин з теоретичних дисциплін на 2023 – 2024 навчальний рік (табл. 2.1).

Також було проаналізовано, що теоретичні дисципліни складаються з:

- суспільно-гуманітарного циклу (українська мова, фізична культура, основи правових знань, «Психологія праці»);
- природничо-математичного циклу (фізика, математика, хімія);
- загально-технічного циклу (інформаційні технології, технологія зварювальних робіт, будова автомобілів, інженерна графіка).

На підставі аналізу кількості годин, які вивчаються протягом навчального року, було складено графік самостійної роботи 2023 – 2024 н.р. (табл. 2.2) з видами робіт, які студенти повинні вивчити самостійно з предметів інформаційні технології, будова автомобілів, інженерна графіка та технологія зварювальних робіт.

Також для кращої організації розпорядку дня студентів було розроблено:

- хронокарту доби буденного дня (табл. 2.4), хронокарту доби вихідного дня (табл. 2.5), графік однієї години самостійної роботи для рішення фізико-математичних задач (табл. 2.6);
- графік однієї години самостійної роботи для виконання креслень (табл. 2.7);
- графік однієї години самостійної роботи для написання невеликої доповіді (таблиця 2.8)

Як ми бачимо, у студентів дуже мало часу відводиться на самостійну роботу. Тому правильно спланована методика організації самостійної роботи учнів є запорукою успішного навчання.

Таблиця 2.1

Графік кількості годин з теоретичних дисциплін на 2023 – 2024 н.р.

Предмет	Лекції	Семінари	Лаб.роботи	Реферат	Всього годин	Ф.контролю
Інформаційні технології	17	17	17		51	залік
Фізика	17	14	20		51	залік
Укр. мова	48				48	залік
Математика	48				48	залік
Фіз.культура	21				21	залік
Техн. зварювальних робіт	17			17	34	іспит
Основи правових знань		34			34	залік
Будова автомобіля	68	68		17	153	іспит
Хімія	17		34		51	залік
Інженерна графіка	34				34	залік
«Психологія праці»	32		7		45	залік

Таблиця 2.2

Нормативи часу трудомісткості

Види самост. роботи (час в хвилинах)	Цикли дисциплін		
	Суспільно-гуман.	Природничо-матем.	Загальнотехнічні
Читання підручника(1 стор.)	2-3	4-6	3-5
з конспектуванням	8-12	8-10	8-10
Читання наук.-тех.літ-ри(1 стор.)	3-4	5-8	4-5
з конспектуванням	8-12	10-12	10-12
Самост. вивчення на 1 рівні			
а) підручник(1 стор)	3,5-5	9-12	7-9
б) науково-технічна література	5-6	12-15	9-11
Повторення за конспектом (1 година)	8-12	10-12	7-10
Підг. до поточного контролю засвоєння на 2 рівні:			
а) на 1 сторінку	3-3,5	7-12	7-9
б) по конспекту(1 година)	12-24	18-26	12-24

Таблиця 2.3

Графік самостійної роботи на 2023 – 2024 н.р.

Предмет	Робота	Тижні в семестрі																
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
Інформаційні технології	Word								х	х	х							
	Excel											х	х	х	х			
	Internet														х	х	х	х
Будова автомобіля	Реферат													х	х	х	х	х
Інженерна графіка	Геометрич.креслення		х	х	х	х	х											
	Проекц-е креслення										х	х	х	х	х	х	х	х
Тех. зв. робіт	Реферат													х	х	х	х	х

Таблиця 2.4

Хронокарти доби буденного дня

Статті витрат часу	Годинник доби																								Всього Годинника
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	0	
Побут							x								x					xx		x			2,5
Аудиторн. навч								x	xx	xx	Xx	xx	x												5
Сам.робота																xx			xx					2	
Прогулянка																	x							0,5	
Розваги															x			xx						1,5	
Транспорт							x	x					x	xx										2,5	
Сон	xx	xx	xx	xx	xx	xx																	xx	xx	8
Інше																	x				xx	x		2	

Таблиця 2.5

Хронокарти доби вихідного дня

Статті витрат часу	Годинник доби																								Всього годин	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	0		
Побут									xx			X	xx					x		x		x				4
Аудиторн. навчання																										0
Сам.робота														x	xx		xx									2,5
Прогулянка											xx									xx						2
Розваги											xx					xx				x	xx		x			4
Транспорт																										0
Сон	xx	xx	xx	xx	xx	xx	xx	xx																x	xx	9,5
Інше										xx		x		x					x				x			3

Таблиця 2.6

Графік однієї години самостійної роботи для рішення фізико-математичних задач

Операції														Всього хвилин
	5	10	15	20	25	30	35	40	45	50	55	60		
Вивчення конспекту	x	x												10
Читання літератури			x	x										10
Конспектування					x									5
Розрахункові роботи						X	x	x						15
Графічні роботи									x					5
Відпочинок										x				5
Запам'ятовування											x	x		10

Таблиця 2.7

Графік однієї години самостійної роботи для виконання креслень

Операції													Всього хвилин	
	5	10	15	20	25	30	35	40	45	50	55	60		
Підготовка формату	x													5
Вивч. умов завдання		x												5
Читання літератури			x	x										10
Розмітка поля креслення					x									5
Графічні роботи						x	x	x	x	x				25
Відпочинок											x			5
Остаточна перевірка												x		5

Таблиця 2.8

Графік однієї години самостійної роботи для написання невеликої доповіді

Операції													Всього хвилин	
	5	10	15	20	25	30	35	40	45	50	55	60		
Тема, ідея, мета	x													5
Читання літератури		x	x	x										15
Відбір і систематизація					x									5
Написання						x	x	x	x	x				25
Відпочинок											x			5
Остаточна перевірка												x		5

Однією з форм організації самостійної роботи студентів у процесі теоретичної підготовки у ЗВО є самостійна робота з навчальною літературою.

Основною проблемою самостійної роботи з навчальною літературою як виявилось в результаті анкетування студентів є - вони не вміють працювати з енциклопедичною літературою, довідковою літературою, словниками, підручниками, навчальними посібниками.

Для виявлення рівня інформаційної культури студентів нами було проведено анкетування студентів. Мета анкетування – виявити рівень інформаційної культури студентів. Всього в анкетуванні взяли участь 66 студентів (1 курс).

Анкетування показало, що у 25,3% опитаних студентів – низький рівень інформаційної культури, 46,3% - середній рівень, 28,4% - достатній рівень.

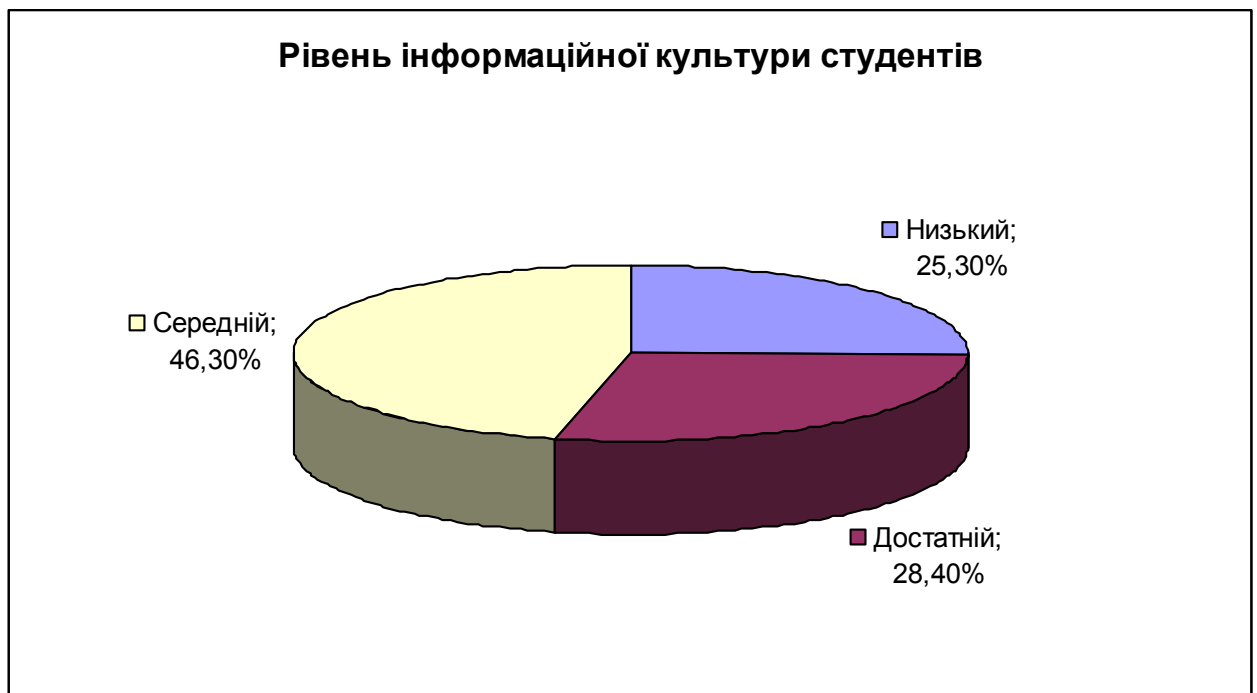

Рис.2.2. Діаграма рівня інформаційної культури студентів

Після чого ми взяли дві групи:

1 група – експериментальна (гр.48)

2 група – контрольна (гр.18)

та провели з ними таке саме анкетування.

Анкетування в експериментальній групі показало, що у 31,5% опитаних студентів – низький рівень інформаційної культури, 43,5% - середній рівень, 25,0% - достатній рівень.

Рис.2.3. Діаграма рівня інформаційної культури експериментальної групи (ЕГ)

Анкетування у контрольній групі показало, що у 30% опитаних студентів – низький рівень інформаційної культури, 52% - середній рівень, 18% достатній рівень.

Рис.2.4. Діаграма рівня інформаційної культури контрольної групи (КГ)

На підставі обробки результатів анкетування студентів було з'ясовано, що більшість студентів не знають та не вміють самостійно працювати з навчальною літературою, що не дає їм змогу добре організувати свою самостійну роботу і нами було складено графік проведення бібліотечно-бібліографічних занять з формування інформаційної культури студентів (табл. 2.9).

Та для кращої організації самостійної роботи студентів при вивченні циклу предметів суспільно-гуманітарних дисциплін були розроблені методичні рекомендації з дисципліни «Психологія праці» «Організації самостійної роботи студентів» (робота з навчальною літературою).

Також для викладачів були розроблені методичні рекомендації з написання підручників для ЗВО.

**Графік проведення бібліотечно-бібліографічних уроків
з формування інформаційної культури студентів ННІ «УПА»
на 2023-2024 н. р.**

№ з/п	Назва теми уроку	Термін проведення	Місце проведення	Відповід-ий
1	Підручник та навчальний посібник – важливе джерело інформації	Листопад	бібліотека	бібліотекар
2	Як правильно працювати з підручником	Грудень	бібліотека	бібліотекар
3	Довідкова література – твій вірний помічник	Січень	бібліотека	бібліотекар
4	Періодичні видання – провідник у світі інформації	Лютий	бібліотека	бібліотекар
5	Як працювати з енциклопедичною літературою	Березень	бібліотека	бібліотекар
6	Словники - твої помічники	Квітень	бібліотека	бібліотекар
7	Поняття про бібліографію	Травень	бібліотека	бібліотекар

Методика організації самостійної роботи студентів - методичні рекомендації з дисципліни «Психологія праці» (тема «Робота з навчальною літературою») наводиться нижче.

В даний час для позначення всіх видів навчальної літератури прийнятий термін навчальна книга. Навчальна книга – це інформаційна модель певної педагогічної системи і одночасно - автономний засіб навчання, призначений для керівництва навчальним процесом.

Структура і зміст навчальних книг визначається їх виглядом, класом і типом залежно від особливостей використання.

Підручник - навчальне видання з систематизованим викладом змісту дисципліни, який відповідає програмі і офіційно затверджено. Це - книга, що висловлює основи наукових знань по певному навчальному предмету відповідно до навчальної програми і призначена для цілей навчання.

Різновидом підручників є самовчителі - керівництво для самоосвіти. На додаток до підручників видається різна допомога: задачники, довідники, в яких міститься ілюстраційний і довідковий матеріал.

Конспект лекцій - навчальне видання короткого викладу курсу лекцій або окремих розділів дисципліни.

Курс лекцій - навчальне видання повного викладу тим дисципліни, визначених програмою.

Текст лекцій - навчальне видання викладу матеріалу відповідних розділів навчальної дисципліни.

Методичні рекомендації (методичні вказівки) - навчальне виробничий - практичне видання пояснень по окремих темах, розділах або питаннях дисципліни, роді практичної діяльності, методиці виконання окремих завдань, того або іншого виду робіт.

Навчальні посібники - видання, призначені для допомоги в практичній діяльності або оволодінні навчальною дисципліною.

Навчально-методична допомога - навчальне видання по методиці викладання навчальної дисципліни (розділу, частині) але по методиці виховання.

Наочна допомога - видання, зміст яких переважно передається засобами наочності.

Практична допомога - виробничий-практичне видання, призначене практичним працівникам для поповнення знань і навиків при виконанні будь-якої роботи, операції, процесу.

Як працювати з книгою

1. Для ознайомлення в загальних рисах зі змістом книги необхідно:

- прочитати титульну сторінку – прізвище автора, заголовок, рік видання;

- прочитати анотацію (коротку інформацію про цю книгу), вміщену на зворотному боці титульної сторінки;

- уважно ознайомитися зі змістом, вміщеним або в кінці книги, або після титульної сторінки;

- прочитати передмову або вступ.

2. Під час читання звернути увагу на:

- назви окремих розділів, частин, параграфів і т.ін.;

- вдумливо ставитись до слів і сполучень, виділених різними шрифтами (розрядкою, курсивом, пів жирним та ін.);

- з'ясувати значення незрозумілих слів за допомогою словників та енциклопедій;

- звернути увагу на посилання (позначаються зірочкою або цифрою) і зразу ж уважно прочитати пояснення (внизу сторінки).

3. Для засвоєння змісту прочитаного потрібно:

- поділити прочитаний матеріал на частини, виділити в них найголовніше;

- скласти план (простий, складний), тематичні виписки, тези або конспект.

Як готуватися до публічного виступу

1. Добре продумати тему виступу; підготувати заздалегідь матеріал, з яким збираєтесь виступати.

2. Зв'ясувати мету і адресата мовлення: бажання проінформувати слухачів чи переконати їх у чомусь, спонукати до якоїсь дії чи розважити.

3. Основа виступу – план. Згрупувати інформаційний матеріал відповідно до плану виступу.

4. Опрацьовуючи потрібну інформацію, дбати про композицію виступу (загальноприйнята композиція – вступ, основна частина, висновок).

5. Розвивати думку у своєму виступу можна по різному, а саме: пояснювати, описувати, розповідати, доводити. Добирати відповідні мовні засоби, характерні для обраного стилю і типу мовлення.

6. Написати повний текст виступу і кілька разів прочитати його.

7. Прочитати свій виступ вдома комусь із рідних або друзів. Це допомагає уточнити зміст, знайти потрібні слова і необхідний тон, інтонацію.

Як готуватися до іспитів

1. Скласти графік підготовки до всіх дисциплін, з яких відбуватимуться іспити

2. Повторювати один і той же матеріал 2 рази протягом доби, а потім ще раз – через тиждень

3. Скласти плани відповідей на можливі екзаменаційні питання

4. Дбати про те, щоб відповідь на іспиті була композиційно завершеною (переважно роздум), доказовою (з прикладами), переконливою (з поясненням); дотримуватися особливостей наукового стилю мовлення

5. Щодня повторювати матеріал з двох навчальних предметів з перервою між ними

6. Вести щоденник, куди записувати щодня план роботи на наступний день

7. Уміти зняти втому (спілкування з друзями, батьками, прослухування музики та ін.)

Як готувати доповідь

1. Визначити адресата мовлення і мету спілкування

2. Вдуматися в тему, визначити основну думку майбутньої доповіді

3. Опрацювати літературу з цієї теми, осмислити її

4. Добираючи матеріал звернути увагу на ті факти, які будуть цікаві аудиторії, перед якою буде виголошена доповідь. Зробити певні виписки

5. Скласти робочий план і відповідно до нього систематизувати дібраний матеріал

6. Узагальнити основні положення кількох джерел в наслідок чого думки, викладені в кількох працях звучатимуть повніше, переконливіше

7. Записати текст доповіді повністю або частово (початок, кінець)

8. Виділити термін, незнайомі слова, уточнити вимову і наголошення слів
9. Говорити не швидко, робити паузу, дотримуватися правильної інтонації
10. Виступаючи, завжди стежити за слухачами: якщо вас перестали слухати, змінити тон мовлення, навести цікавий факт, ніколи не намагатися перекричати аудиторію
11. Якщо потрібно заглянути до рукопису, опустіть очі не нахиляючи голови
12. Стежити за своїм мовленням: уникати слів-паразитів, не заповнювати паузи звуками на ін.
13. Переказати усно текст доповіді вдома (відводиться 15-20 хвилин)

Правила конспектування

1. Записати автора і назву статті чи книжки, яку конспектуєш, виділи їх більшим шрифтом
2. Під час конспектування статті записати, в якому журналі, збірнику, або в якій газеті її вміщено
3. Скласти конспект після того, як продумно план тексту
4. Записувати тільки основне: спочатку головну думку, потім (дуже стисло) докази і приклади
5. Намагатись, щоб записи були чіткими, змістовними і локанічними. Для цього використовуй схеми, таблиці
6. Для зручності користуватись конспектом, підкреслювати найважливіші думки, навіть окремі фрази, словосполучення, слова; до розділів і підрозділів підбирати заголовки
7. Цитувати правильно і точно, зазначай сторінку, з якої взято цитату
8. Роби помітки, які виявляють твоє ставлення до того, що конспектуєш. Використовувати для цього свої умовні позначки, а також подані нижче:

- знак оклику на полях – дуже добре;
- знак питання – здивування, незгода з автором, незрозуміння якоїсь думки

9. Вчися конспектувати відразу начисто

В експерименті приймали участь студенти групи ДІТ М-23 в кількості 15 осіб.

Аналіз результатів дослідження показав, що після того як зі студентами експериментальної групи були проведені бібліотечно-бібліографічні уроки з формування інформаційної культури, їх вміння працювати з навчальною літературою значно покращились, що дало змогу краще організувати свою самостійну роботу з навчальною літературою та витратити на це менше часу.

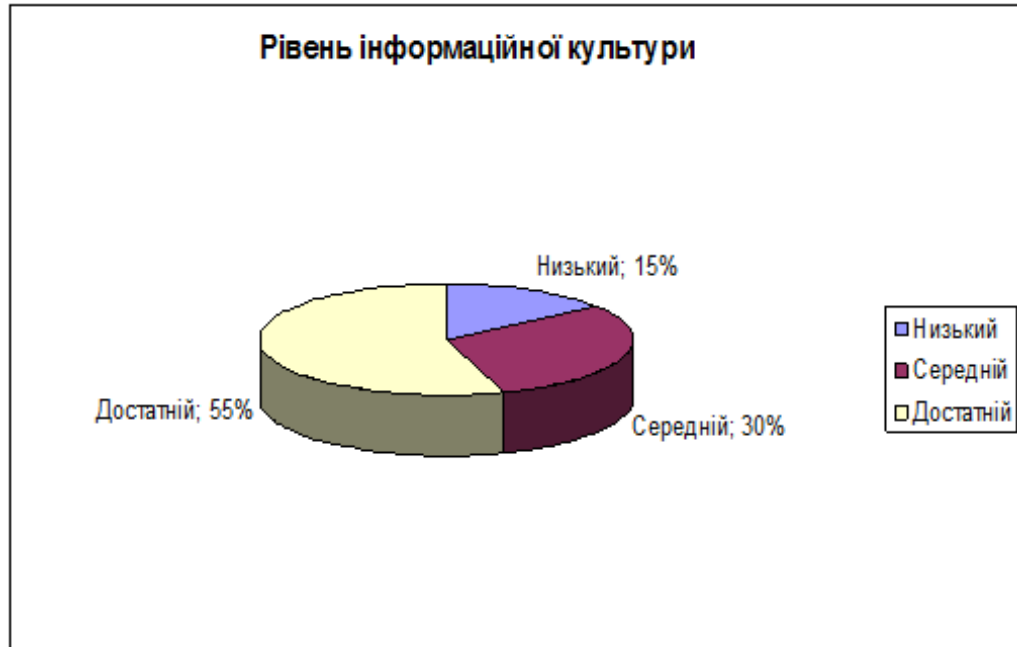

Рис.2.5. Діаграма рівня інформаційної культури студентів: після проведення експерименту

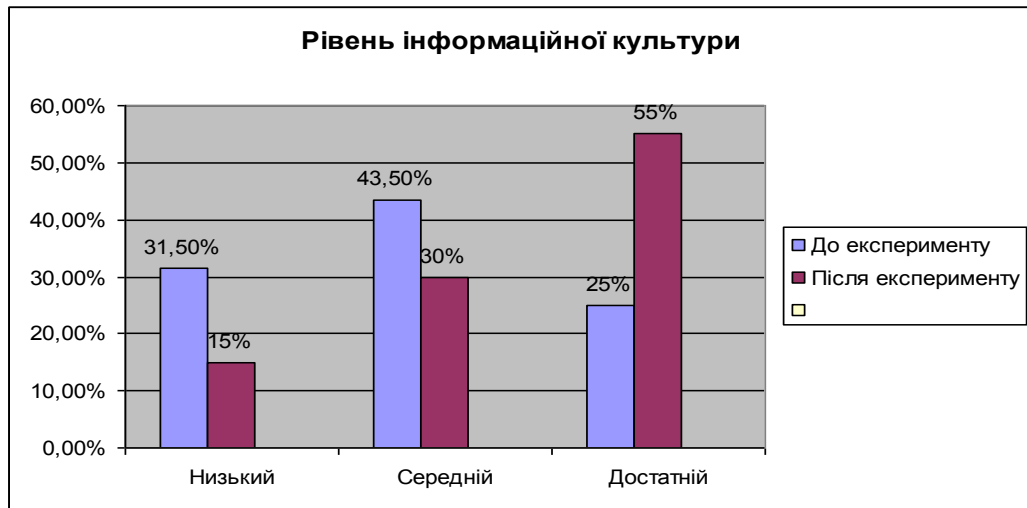

Рис.2.6. Порівняльна діаграма після проведення експериментального дослідження

Впровадження розроблених методичних рекомендацій «Методика організації самостійної роботи студентів (робота з навчальною літературою)» з дисципліни «Психологія праці», дало можливість студентам краще організувати свою самостійну роботу з навчальною літературою у процесі теоретичної підготовки.

Висновки до розділу 2

В даному розділі ми провели аналіз змісту дисципліни «Психологія праці» в Українській інженерно-педагогічній академії, а саме проаналізували робочу програму дисципліни; привели тематику лекції, тематику практичних занять, види організації самостійної роботи студентів у процесі проведення очних занять (лекційних та практичних) та у позаурочний час.

Крім того, в даному розділі ми зробили експериментальну перевірку організації самостійної роботи студентів, оформили результати дослідження, провели контрольний експеримент.

Також, розробили методичні рекомендації «Методика організації самостійної роботи студентів (робота з навчальною літературою)» з дисципліни «Психологія праці», що дало можливість студентам краще організувати свою самостійну роботу з навчальною літературою у процесі теоретичної підготовки.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі нами були розглянуті теоретико-методичні засади організації самостійної роботи студентів ЗВО (ННІ «УПА»), проведено аналіз змісту дисципліни «Психологія праці», зроблена експериментальна перевірка методики організації самостійної роботи студентів.

Узагальнення результатів експерименту, теоретичний аналіз проблеми і здобуті результати роботи дали змогу зробити такі висновки:

1. Формування у майбутніх кваліфікованих робітників умінь і навичок самостійної роботи є актуальним з кількох причин.

По-перше, динамізм соціально-економічного розвитку суспільства потребує підготовки викладача як творчої активної особистості з фундаментальними знаннями, практичною готовністю розв'язувати педагогічні завдання, здатного до самостійного професійного вдосконалення в умовах інформаційного суспільства.

По-друге, реалізацію змісту цих завдань більшість вчених і практиків пов'язують зі зміною ролі самостійної роботи у процесі навчання і професійної підготовки, її змістовним, організаційним та методичним вдосконаленням.

По-третє, нові інформаційні технології, підвищуючи активність пізнавальної діяльності студента, ведуть до перебудови навчального процесу в бік самостійних форм навчання та самостійного оволодіння студентами раціональними прийомами самостійної навчальної діяльності, що є новим поштовхом до розвитку теоретичних і практичних питань, пов'язаних з самостійною навчальною роботою учнів. Це вимагає створення відповідних умов та обумовлює необхідність використання нетрадиційних засобів для забезпечення можливості індивідуалізації процесу формування умінь і

навичок самостійної навчальної роботи студентів як інструментів їх подальшого особистісного і професійного розвитку.

2. Підґрунтям успішного засвоєння навчальної інформації є інформаційна культура майбутнього кваліфікованого робітника. За рахунок розвитку інформаційного компонента умінь самостійної навчальної роботи майбутнього робітника можна значно активізувати процес формування умінь і навичок самостійної навчальної роботи.

3. Як видно з хронокарт дня, у студентів дуже мало часу на прогулянки, він з'являється тільки по вихідних днях. Але, якщо виділити на них час за рахунок часу на самостійну роботу, можна не справитися з навчальним планом. Ми вважаємо, що студенти мало часу приділяють самостійній роботі, особливо на початку семестру, тому що в його кінці накопичилося багато заборгованостей. Збільшувати час на самостійну роботу за рахунок сну неприпустимо, це приводить до перевтомлення і, кінець кінцем, до поганого засвоєння матеріалу. Багато часу у студентів займає транспорт.

4. Як видно з результатів анкетування, більшість студентів не вміють самостійно працювати з навчальною літературою, тому нами було розроблено методичні рекомендації з предмету «Психологія праці» «Методика організації самостійної роботи студентів» та розроблено і впроваджено графік бібліотечно-бібліографічних знань для студентів з формування інформаційної культури, що дало можливість студентам краще організувати свою самостійну роботу з навчальною літературою та краще організувати самостійну роботу у процесі теоретичної підготовки.

5. Згідно з гіпотезою при експериментальній перевірці методики організація самостійної роботи студентів у процесі теоретичної підготовки ми спробували підвищити якість знань студентів та підвищити рівень самостійності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вища освіта України і Болонський процес: Навчальний посібник / За ред. В.Г.Кременя. -К.: Освіта, 2004. 384 с.
2. Волкова Н.П. Педагогіка: посібник. К.: Видавничий центр «Академія», 2001. 576 с.
3. Глосарій основних термінів професійної освіти і навчання / упоряд. Т. М. Десятов ; за заг. ред. Н. Г. Ничкало. К. : АртЕк, 2009. 192 с.
4. Гончаренко С.У. Педагогічні дослідження: Методологічні поради молодим науковцям. Київ-Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2008. 120 с.
5. Державні стандарти професійної освіти: теорія і методика : моногр. / С. У. Гончаренко, Н. Г. Ничкало, В. Л. Петренко [та ін.]; за ред. Н. Г. Ничкало. – Хмельницький : ТУП, 2002. – 334 с.
6. Дернова М. Г. Дуальна модель вищої професійної освіти дорослих: Європейський досвід. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. 2014. Вип. 2. С. 137–145.
7. Дидактика: навч.-метод. комплекс / [уклад. М. С. Гордійчук, О. Ю. Попова]. Кам'янець-Подільський : Абетка, 2010. 168 с.
8. Дидактичні основи професійної освіти: підручник / О.Е.Коваленко, Н.О. Брюханова., Н.В. Божко, В.В. Белікова, В.Б.Бакатанова; за ред.. О.Е.Коваленко/ Укр. інж.-пед. акад. - .Харків: «Друкарня Мадрид», 2017. 238 с.
9. Дрозденко К.С. Загальна психологія в таблицях і схемах: навч. посібник / Катерина Семенівна Дрозденко. К.: ВД «Професіонал», 2004. 304 с.
10. Дубасенюк О.А. Професійно-педагогічна освіта: сучасні концептуальні моделі та тенденції розвитку : Моногр. / О. А. Дубасенюк, О.

Є. Антонова, С. С. Вітвіцька, Н. Г. Сидочук, О. М. Спирін; Житомир. держ. ун-т ім. І.Франка. Житомир : Вид-во ЖДУ ім.І.Франка, 2006. - 321 с.

11. Євдокимов В.І., Агапова Т.П., Гавриш І.В., Олійник Т.О. Педагогічний експеримент: Навч. посіб. для студ. пед. вузів / Харк. держ. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди. – Харків: «ОВС», 2001. 148 с.

12. Коваленко О. Е. Методика професійного навчання: дидактичне проєктування: Підручник для студентів інж.-пед. спец. / О. Е. Коваленко, Н. О. Брюханова, Н. В. Корольова. – Харків : УПА, 2019. 172 с.

13. Коваленко О. Е. Сучасний підхід до визначення та формування основних складових освітньої програми підготовки фахівців за спеціальністю 015 "Професійна освіта (за спеціалізаціями)" / О. Е. Коваленко, Д. В. Коваленко, Н. О. Брюханова, О. О. Мельниченко // Проблеми інженерно-педагогічної освіти. - 2017. - № 56-57. - С. 6-18. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pipo_2017_56-57_3.

14. Коваленко О.Е. Теоретичні засади професійної педагогічної підготовки майбутніх інженерів-педагогів в контексті приєднання України до Болонського процесу: монографія / Коваленко О.Е., Брюханова Н.О., Мельниченко О.О. – Харків: УПА, 2007. 162 с.

15. Кожухова Т.В. Основи психолого-педагогічного дослідження: навч. посіб. / Кожухова Т.В., Кайдалова Л.Г., Шпалінський В.В. – Х.: Вид-во НФаУ: Золоті сторінки, 2002. 240 с.

16. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи / [під заг. ред. О.В.Овчарук]. К.: «К.І.С.», 2004. 112 с.

17. Лозова В.І., Троцько Г.В. Теоретичні основи виховання і навчання: навчальний посібник / Харк. держ. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди. – 2-е вид., випр. і доп. Х.: ОВС, 2002. 400 с.

18. Максимюк С.П. Педагогіка: Навчальний посібник. К.: Кондор, 2005. 667 с.

19. Малафіїк І. В. Дидактика новітньої школи : навч. посіб. для студентів ЗВО / І. В. Малафіїк. К. : Слово, 2015. 630 с.
20. Малафіїк І. В. Дидактика. Навчальний посібник / І. В. Малафіїк. К.: Кондор, 2009. 406 с.
21. Мартиненко С.М., Хоружа Л.Л. Загальна педагогіка: Навч. посіб. К.:МАУП, 2002. 176 с.
22. Мартинець Л. А. Сучасні моделі освіти: навч.-метод. посібник. – 2-е вид., доповн. та переробл. Донецьк, 2015. 102 с.
23. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка : навч. посіб. / Н. Є. Мойсеюк. К., 2007. 656 с.
24. Наказ Міністерства освіти і науки України від 21.11.2019 р. № 1460 «Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 015 «Професійна освіта (за спеціалізаціями)» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти». – URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/07/28/015-Profosvita-bakalavr.pdf>
25. Нова українська школа : концептуальні засади реформування середньої школи / упоряд. Гриневич Л., Елькін О., Калашнікова С., Коберник І., Ковтунець В., Макаренко О., Малахова О., Нанаєва Т., Усатенко Г., Хобзей П., Шиян Р. ; за заг. ред. Грищенка М.; М-во освіти і науки України. – К.: Б.м., 2016. 40 с.
26. Освітні системи країн Європейського Союзу: загальна характеристика : навчальний посібник / С.О. Сисоєва, Т.Є. Кристопчук; Київський університет імені Бориса Грінченка. Рівне : Овід, 2012. 352 с.
27. Освітологія: хрестоматія: Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів / Укладачі: Огнев'юк В.О., Сисоєва С.О. К.: ВП «Едельвейс», 2013. 728 с.
28. Педагогіка. Практичний курс: підручник за кредитно-модульною технологією навчання для бакалаврів / Т.Ф. Бельчева, С.С. Ізбаш, П.В.

Бельчев – Мелітополь: Видавництво Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, 2014. 304 с.

29. Педагогіка: [навчальний посібник / упоряд. Курлянд З.Н., Хмелюк Р.І., Яцій О.М.]. Харків: ТОВ «Одіссей», 2003. 352 с.

30. Педагогічна майстерність: підручник для вищих пед. навч. закладів/ І. А. Зязюн [та інші] ; ред. І. А. Зязюн. - 2-ге вид., доп. і перероб.. К.: Вища шк., 2004. 424 с.

31. Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року. URL: <https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/library/sustainable-development-report/the-2030-agendafor-sustainable-development.html>.

32. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2014. № 37-38. С. 2004. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>

33. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2017. № 38-39. С. 380. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

34. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16.01.2020 р. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2020. № 31. С. 5. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>

35. Про позашкільну освіту : Закон України від 22.06.2000 р. *Офіційний вісник України*. 2000. № 29. С. 3. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1841-14#Text>

36. Про професійну (професійно-технічну) освіту : Закон України від 10.02.1998 р. *Офіційний вісник України*. 1998. № 9. С. 3. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/103/98-%D0%B2%D1%80#Text>

37. Про фахову передвищу освіту : Закон України від 06.06.2019 р. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2019. № 30. С. 5. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2745-19#Text>

38. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>.

39. Професійна педагогіка : навч. посіб. для вищ. навч. закл. / В. І. Жигірь, О. А. Чернега ; за ред. М. В. Вачевського. К. : Кондор, 2012. 338 с.

40. Професійні стандарти: теорія і практика розроблення / авт. кол. Л. І. Короткова, Л. Б. Лук'янова, Г. І. Лук'яненко та ін. - Київ : Педагогічна думка, 2011. 220 с.

41. Рашкевич Ю. М. Болонський процес та нова парадигма вищої освіти: монографія . – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2014. – 168 с.

42. Романовський О. Г. Зміст і сутність педагогічної діяльності: навч. посіб. / О. Г. Романовський, О. С. Пономарьов, С. М. Пазинич, та ін. Х.: НТУ «ХП», 2007. 228 с.

43. Сисоєва С.О. Кристопчук Т.Є. Методологія науково-педагогічних досліджень: Підручник / С.О.Сисоєва, Т.Є.Кристопчук. Рівне: Волинські обереги, 2013. 360 с.

44. Теорія та методика професійної освіти : навч. посіб. / З. Н. Курлянд, Т. Ю. Осипова, Р. С. Гурін [та ін.] ; за ред. З. Н. Курлянд. К. :Знання, 2012. 390 с.

45. Терепиций С.О. Стандартизація вищої освіти (спроба філософського аналізу) : монографія. К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2010. 197с.

46. Фіцула М. М. Педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. К.: Видавничий центр «Академія», 2002. 528 с.